

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut sociologických studií

Zuzana Stehlíková

Proměny víry a náboženské identity

Bakalářská práce

Praha 2009

Autor práce: **Zuzana Stehlíková**

Vedoucí práce: **PhDr. Radek Tichý**

Oponent práce:

Datum obhajoby: 2009

Hodnocení

Bibliografický záznam

STEHLÍKOVÁ, Zuzana. Proměny víry a náboženské identity. Praha: Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut sociologických studií. 2009. 51 s. Vedoucí bakalářské práce PhDr. Radek Tichý.

Anotace

Tato bakalářská práce pojednává o vývoji náboženské víry a identity v dětství a dospívání, jak ji popisují mladí katolíci žijící v Praze. Teoreticky se zaměřuje především na náboženskou identitu a její vývoj v pozdně moderní společnosti a na současné koncepty náboženství s přihlédnutím k českému kontextu. Empirická část se zakládá na analýze polostrukturovaných autobiografických rozhovorů s mladými věřícími, v nichž se objevily dvě hlavní fáze vývoje náboženské identity. V první fázi, umístěvané do dětství, je víra pojímána jako samozřejmost a v druhé, spojené s dospíváním, jako reflektovaná volba. V závěru jsou porovnávány výsledky výzkumu s teoretickými východisky.

Annotation

This bachelor thesis deals with the development of religious beliefs and identity in childhood and adolescence, as are described by young Catholics who lives in Prague. In theory, it focuses mainly on religious identity and its development in the late modern society and the current concepts of religion with regard to the Czech context. Empirical part is based on an analysis of semi-structured autobiographical interviews with young believers, in which two main phases of religious identity development appeared. In the first phase, situated in childhood, faith is taken for granted, and in the second, associated with adolescence, is seen as reflected choice. In conclusion, research results are compared with the theoretical basis.

Klíčová slova

Identita, náboženství, náboženská identita, socializace, připsaná identita, získaná identita

Keywords

Identity, religion, religious identity, socialization, ascribed identity, achieved identity

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracoval/a samostatně a použil/a jen uvedené prameny a literaturu.
2. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna veřejnosti pro účely výzkumu a studia.

V Praze dne 22. 5. 2009

Zuzana Stehlíková

Poděkování

Mé srdečné díky patří především mému konzultantovi PhDr. Radkovi Tichému za podnětné připomínky, ochotu a laskavost, dále mým blízkým za podporu, která mi velmi pomohla a respondentům za ochotu podílet se na rozhovorech. Tato práce by bez Vás nevznikla!

Obsah

PROJEKT BAKALÁŘSKÉ PRÁCE	7
ÚVOD.....	9
1. TEORETICKÁ ČÁST	10
1. 1 IDENTITA	10
1. 1. 1 <i>Identita v dětství a dospívání</i>	11
1. 1. 2 <i>Identita v dospělosti</i>	14
1. 2 NÁBOŽENSKÁ IDENTITA	14
1. 2. 1 <i>Náboženská identita v dětství a dospívání</i>	17
1. 2. 2 <i>Typologie náboženských identit</i>	19
1. 3 NÁBOŽENSTVÍ V MODERNÍ SPOLEČNOSTI – PŘÍKLAD ČR.....	21
2. EMPIRICKÁ ČÁST	22
2. 1 METODOLOGIE	22
2. 2 MEDAILONY RESPONDENTŮ	24
2. 3 ANALÝZA ROZHOVORŮ	25
2. 3. 1 <i>Náboženství v dětství</i>	25
2. 3. 2 <i>Náboženství v dospívání a rané dospělosti</i>	28
2. 3. 3 <i>Náboženská identita ve světle teoretických konceptů sociologie náboženství</i>	36
ZÁVĚR.....	43
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	44
PŘÍLOHA: UKÁZKA ROZHOVORU – FILIP (TEXT)	46

Projekt bakalářské práce

Zuzana Stehlíková
2. ročník SOSP
Projekt bakalářské práce

PROMĚNY VÍRY

ZÁKLADNÍ VYMEZENÍ TÉMATU

Ústředním tématem mé bakalářské práce bude vývoj víry v dospívání tak, jak ho subjektivně vnímají mladí katolíci žijící v době dominantního ateismu. Náboženství hrálo v lidských životech po staletí velmi důležitou roli. S nástupem modernizace sociologové popisují proces sekularizace a přesouvání náboženství z centra společenského a politického života spíše na jeho okraj. Naše země je, pravděpodobně i díky dlouhému období komunismu, který se pokoušel náboženství potlačit, z hlediska proklamovaného náboženského vyznání jednou z těch vůbec nejateističtějších. Podle údajů databáze ČSÚ, vycházejících z posledního sčítání lidu, to nejvíce platí pro oblast severních Čech a v neposlední řadě pro velká města, zvláště pak pro Prahu [ČSÚ, 2003; Škrabal, 2001].

Mou otázkou je, zda respondenti subjektivně cítí nějaký rozdíl mezi vírou v dětství a v dospělosti. Pro dětství je typická samozřejmost a silný vliv rodiny, naproti tomu dospívání je provázeno utvářením vlastních názorů, představ a osamostatňováním se. Erikson popisuje tento proces jako druhotnou individualizaci, během níž se děti vymaňují z podřízeného vztahu k rodičům, díky čemuž se rodí uvědomovaná identita. [Erikson, 2002]. Ptám se, jestli a jak tento proces probíhá co se týče víry, jak se vyvíjí, mění a kdo ji ovlivňuje, jaký vliv má na víru rodinné zázemí.

STRUKTURA PRÁCE

V úvodu se zaměřím na teoretická východiska vycházející ze sociologie náboženství a sociologie mládeže v obecném a především pak českém kontextu. V další části se budu zabývat metodologií výzkumu, jeho průběhem a výzkumným tématem práce. Dále budu pokračovat představením respondentů a samotnou analýzou rozhovorů. Předpokládám, že se budu věnovat analýze víry v dětství, v dospělosti, vnímaným změnám a kontextům, které respondenti zmiňovali. Na závěr se pokusím o shrnutí dosažených informací.

METODY ZPRACOVÁNÍ

Podkladem mé bakalářské práce bude kvalitativní výzkum založený na biografických rozhovorech s mladými katolíky (20–25 let) pocházejícími z Prahy. Na základě těchto rozhovorů se poté pokusím popsat pravidelnosti vycházející z rozhovorů a porovnat je s teoretickými východisky.

Věk respondentů hraje svoji důležitou roli. Domnívám se, že již budou schopni tento vývoj reflektovat a zároveň ho ještě budou mít v živé paměti. Navíc věk hraje důležitou roli v pohledu na svět a možné konfliktosti víry a očekávaného způsobu života mladých lidí.

PŘEDBĚŽNÝ SEZNAM LITERATURY

- Strauss, A., Corbinová, J., *Základy kvalitativního výzkumu*. 1999, Boskovice: Albert
- Hendl, A., *Úvod do kvalitativního výzkumu*. 1997, Praha: Karolinum
- Petrusek, M., *Teorie a metoda v moderní sociologii*, 1993, Praha: Karolinum
- Sak, P., *Proměny české mládeže*, 2000, Praha: Petrklíč
- Sak, P., Saková, K., *Mládež na křižovatce*, 2004, Praha: Svoboda servis, s.r.o.
- Lužný, D., Nešpor, Z., *Sociologie náboženství*, 2007, Praha: Portál
- Nešpor, Z., *Jaká víra? :současná česká religiozita/ spiritualita v pohledu kvalitativní sociologie*, 2004, Praha: Sociologický ústav AV ČR
- Lužný, D., *Náboženství a moderní společnost: sociologická teorie modernizace a sekularizace*, 1999, Brno: Masarykova univerzita
- Quesnell, M. D., *Co si myslíme, čemu věříme a kdo jsme*, 2002, Praha: Academia
- Erikson, E.H. , *Dětství a společnost*, 2002, Praha: Argo
- Gunnoe, M. J., Moore, A. K. , *Predictors of Religiosity Among Youth Aged 17–22: A Longitudinal Study of the National Survey of Children*, 2002, *Journal for the Scientific Study of Religion* 41 (4), p. 613–622
- ČSÚ, *Tab. 5 Obyvatelstvo podle náboženského vyznání a krajů* (online), dostupné na [http://www.czso.cz/csu/2003edicniplan.nsf/t/7A002EDC16/\\$File/41100305.pdf](http://www.czso.cz/csu/2003edicniplan.nsf/t/7A002EDC16/$File/41100305.pdf), cit. 5.6. 2008, zveřejněno 6.8. 2003
- Škrabal, J., *Podíl věřících podle náboženského vyznání na celkovém počtu obyvatel* (online), přístupné na http://vdb.czso.cz/vdbvo/tabdetail.jsp?cislotab=OB012+%28kraje%29&stranka=2&kapitola_id=20, cit. 23.5. 2008, stav k 1.3. 2001

Úvod

Cílem práce je na základě teoretických východisek a empirického výzkumu popsat, jak probíhá vývoj náboženské identity a víry v průběhu dětství a dospívání. Teoretická část se zabývá vymezením tématu identity, s důrazem na pohled sociologie náboženství na náboženskou identitu v kontextu světové i české odborné literatury. V následující empirické části se zabývám otázkou, zda respondenti subjektivně vnímají nějaký vývoj své víry od dětství do současnosti a v případě že ano, pak jak tento vývoj probíhal. Odpověď se snažím nalézt na základě rozhovorů s mladými katolíky, tedy lidmi hlásícími se k církevní religiozitě, kteří v české společnosti tvoří menšinu.

V České republice po revoluci v roce 1989 proběhlo několik větších výzkumů mapujících otázku náboženství, které se snaží vystihnout obecné tendence religiozity v současné společnosti¹. Cílem mého výzkumu je naopak podívat se blíže na to, jak věřící, žijící ve společnosti, která je považována za jednu z nejateističtějších v Evropě, víru prožívají, jak s ní žijí a dospívají, jakým problémům a otázkám musí čelit a jak se s nimi (ne)vyrovnávají. Oblast náboženství je v tomto ohledu velmi zajímavá, neboť nabízí obraz světa, reality a života zcela odlišný, než jak ho nabízí moderní věda, média či vrstevníci, o to komplikovanější, že se pohybuje v oblasti transcendentna, která neposkytuje hmatatelné důkazy. Tento svět byl pro mě, samotnou nevěřící, záhadný, pochopitelný a nepochopitelný zároveň. Mezi mými přáteli bylo několik věřících a ačkoliv jsme spolu o náboženství moc nemluvili, postřehla jsem, že v dospívání se jejich postoj k náboženství měnil. Proto, když jsem uvažovala o tématu mé bakalářské práce, rozhodla jsem se, vedena zvědavostí zda se jedná o náhodu či obecný jev, právě pro zobrazení tohoto období.

¹ Především World Value Study v letech 1991 a 1999 a 2009, ISSP s modulem Náboženství v roce 1998 a nejnověji 2008, Aufbruch 1997 a 2008, Detradicionalizace a individualizace náboženství 2006. Podrobnější výčet viz [Váně, Kreidl 2000] či [Hamplová in Nešpor, Václavík a kol. 2008: 92–97].

1. Teoretická část

Zabývám se individuálními aspekty víry, tedy především vývojem náboženské identity v pohledu osobní či sociální, nikoliv kolektivní identity. Vzhledem k tomu, že se téma mého výzkumu prolíná s větším počtem teoretických oblastí, musela jsem z důvodu rozsahu volit, na co se blíže zaměřit. Nejvíce prostoru dostaly teorie zabývající se identitou, se zvláštním přihlédnutím na náboženskou identitu a její vývoj. Oblast mého zájmu spočívala především v dětství a dospívání, kdy dochází k podstatným změnám identity. Jak ale uvádí někteří z mých respondentů, víra se mění stále a jakmile tento proces jednou skončí, je víra ve své podstatě mrtvá. To mě vede k přesvědčení, že víra v prostředí (pozdní) modernity je procesem, provázeným mnohými změnami. Já jsem se pokusila zmapovat vývoj v jedné části života, nepochybují ale o tom, že jak se mění životní realita, víra se nadále vyvíjí. Náboženství jako hodnotový a kulturní systém a světonázor se může přenášet během socializace, na druhé straně ale do jeho nestability a zpochybnění náboženské identity zasahuje nestabilita a nejistota života v pozdně moderní společnosti a nemůžeme tedy zřejmě hovořit o jasném momentě ukončení vývoje.

Další oblastí teorie je otázka náboženství v současné společnosti, kde uvádím základní koncepty moderní sociologie náboženství, které jsou používány pro popis České republiky. Tato část je podstatná pro ozřejnění kontextu výzkumu i toho, v jakém prostředí mladí věřící svou víru prožívají.

1. 1 Identita

Identitu je možné definovat jako „vědomí toho, čím člověk jako individuum je“ [Bernard 2008: 120]. Přestože člověk vystupuje ve velkém množství rolí, vnímá se jako celistvá bytost, do níž integruje jednotlivé životní události tak, že se jeví jako smysluplné. Sebepojetí tedy dává smysl událostem vnějšího světa a zároveň řídí jednání. Otázka identity byla naplno nastolena až v pozdně moderní společnosti, do té doby byla identita samozřejmá. V současné době se hovoří o krizi identity, dochází k narušení její celistvosti a nutnosti neustále ji redefinovat [Bernard 2008: 120–123].

Identita je dialektikou společnosti a jednotlivce jako osobnosti a organismu. Především zdůrazňované jsou první dva jmenované aspekty, ačkoliv v pohledu na to, jaká z těchto složek je pro identitu důležitější, se různí autoři a směry liší. Pojetí identity jako výsledku psychosociálního vývoje s hlavním důrazem na jedince zdůrazňuje

psychoanalýza, detailně se jím zabýval např. Erikson. Ten popisuje koherenci individuace a identity jako „být sám sebou, cítit se v pořádku a stát se tím, za co vás ostatní lidé v dobrém smyslu považují“. K této koherenci přispívá „organizace zkušeností v individuálním egu“. Ačkoliv klade důraz především na individuum, poznamenává, že „lidská bytost je tudíž v každém okamžiku organismem, egem a členem společnosti a je zapojena do všech těchto tří procesů“ [Erikson 2002: 35]. Obdobně Berger a Luckmann zdůrazňují důležitost všech těchto aspektů. Osobnost, jako subjektivně a objektivně vnímaná identita není daná, ale utváří se a podléhá sociálnímu kontextu. Vzhledem k relativně nízké míře biologických daností jsou lidské orientace utvářeny především sociálním řádem [Berger, Luckmann 1999: 51–56].

Odlisný důraz na individuální a sociální složku někteří autoři řeší rozdělením identity na osobní (ego-identitu) a sociální. Toto pojetí nalezneme například u G.H. Meada, nebo E. Goffmana, který dělí identitu na osobní, která člověka od ostatních odlišuje jeho individuálními zkušenostmi a sociální, která vychází z pocitu přináležetosti k sociální skupině [Roškotová 2005: 17–18]. Miller vidí identitu jako strukturu s centrem v self-identitě (vnitřní, dynamická část), periférií ve veřejné identitě (jak mě vnímají ostatní a jak se na veřejnosti vnímám já) a s prostředkem v sub-identitách, které jsou svázány se sociálními rolemi [Miller dle Beit-Hallahmi 1991: 83]. Podle Bernarda se sociální identita odvozuje od příslušnosti ke skupině, je uvědomovaná a skládá se z atributů připsaných okolím [Bernard 2008: 121–122].

1. 1. 1 Identita v dětství a dospívání

Giddens uvádí konkluzi Freudovy, Meadovy a Piagetovy teorie vývoje dítěte. První měsíce života dítě nevnímá vlastní nezávislou identitu. Sebeuvědomění se rozvíjí s rozvojem jazykových schopností, především v rámci diferenciací spontánního a sociálního já. Postupně se jedinec stává sociální bytostí a získává schopnost řídit se v rámci interakce jistými pravidly [Giddens 1999: 53]. Obsah životních etap je spoluurčován společensky, v moderní společnosti se změnil vztah k dítěti, které již není považováno primárně za dědice, ale za osobnost. Zdůrazněny jsou citové vztahy v rodině a osobnost dítěte. Dětství je prodlouženo na dobu školní docházky a dítě už není pojímáno jako „malý dospělý“ [Singly 1999: 20–24].

Dospívání jako samostatné údobí je vynálezem moderní společnosti, znamená mnohem větší přechod, kdy děti skokově přestávají být dětmi, ale ještě nejsou považovány za plnoprávné dospělé [Giddens 1999: 55]. Mladost se v pozdně moderní

společnosti proměňuje, dochází k pluralitě životních stylů, individualizaci a oslabení příslušnosti k sociálním třídám. Na významu nabývá hledání vlastní identity, které je nejdůležitějším úkolem dospívání [Ondrejko 2004: 55–72].

Erikson zasazuje do období dospívání jeden ze svých osmi věků člověka, určený otázkou identity proti konfuzi rolí. S příchodem puberty podle něj končí vlastní dětství, v období puberty a adolescence „jedinec znovu více či méně zpochybňuje veškerou neměnnost a veškeré kontinuity, na něž se dříve spoléhal“ [Erikson 2002: 237]. Mládež srovnává, jak vypadá podle jiných, s tím, jak se sama cítí. Toto období je také charakterizováno příklonem k různým ideologiím a homogenizací, která je obranou proti již zmíněné konfuzi. Jeho hlavním úkolem je vytvoření konzistentní identity [Erikson 2002: 237].

Pro dětství a dospívání je zásadní proces **socializace**, kdy dochází k budování identity a zároveň vrůstání do sociálního světa. Z hlediska náboženství v minoritě je otázkou, jak tento svět pojímat – je to svět definovaný rodiči, tedy náboženský, nebo definovaný širší společností, tedy nenáboženský?

Člověk se jako sociální bytost formuje zejména v interakci s blízkými osobami. Toto pojetí je typické pro symbolické interakcionisty, například G. H. Meada. Zabývá se především vznikem sociálního Já (Self), které se vytváří na základě pochopení druhých a odvíjí se od schopnosti vidět se jejich očima. Důležité pro tuto schopnost je učení se rolím, díky němuž je možné předvídat, co se v určitých situacích od individua očekává. Toto učení probíhá od napodobování „významných druhých“ až k vytvoření „generalizovaného druhého“ a schopnosti samostatně hrát role. Podobně C. H. Cooley tvrdí, že pro budování vlastní identity jsou důležité názory ostatních a zejména schopnost podívat se na sebe jejich očima. Podstatné jsou v tomto směru zejména primární skupiny, jakmile se dítě naučí sdílet jejich očekávání vůči sobě, stává se sociální bytostí [Mead, Cooley dle Keller 2005: 130–133].

Neustálá interakce s jinými lidmi má vliv na osobnost, hodnoty a jednání, socializace ale také pokládá základy individuality a svobody, tím, že během ní dospíváme k sebeuvědomění a samostatnému myšlení a jednání [Giddens 1999: 60]. Ondrejko socializaci pojímá jako osvojování hodnot a norem i jako interpenetraci (vzájemný průnik) a interpretaci biologického, sociálního a psychického systému. Vznik a vývoj osobnosti zde probíhají v závislosti na sociálním a materiálním okolí, v němž mladý člověk experimentuje a hledá. Díky socializaci je jedinec schopný sociálního jednání,

díky nabytým hodnotám také dochází ke kontrole chování a regulaci, což odstraňuje nestabilitu a nutnost stálé volby [Ondrejko 2004: 51–55].

Také Berger a Luckmann spojují proces získávání identity se socializací². Základy identity jsou položeny v dětství v průběhu **primární socializace**. „Dítě si osvojuje role a postoje významných druhých, což znamená, že tyto role a postoje internalizuje a přijímá za vlastní. Touto identifikací s významnými druhými získává dítě schopnost identifikovat samo sebe, přijímat subjektivně soudržnou a věrohodnou identitu.“ [Berger, Luckmann 1999: 130] Postupně dochází k abstrakci od rolí a postojů významných druhých a k jejich zobecnění, jedinec získává identitu nezávislou na konkrétních lidech a v jeho vědomí se vytváří „zobecněný druhý“, který je završením primární socializace. Pro primární socializaci je charakteristický emocionální vztah s významnými druhými. Díky tomu jsou její obsahy hlouběji internalizovány, je spojena s pocitem jistoty, nevyhnutelnosti a nezbytnosti a realita internalizovaná v dětství je pojímána jako jediný možný svět [tamtéž: 130–136].

Po primární socializaci nastává období **sekundární socializace**, která může probíhat po celý život. Nastává ve společnostech se složitější dělbou práce a distribucí vědění. Je spojena s internalizací „subsvětů“, užších oblastí spojených s určitou rolí, předávaných institucionálními funkcionáři, s nimiž jedince nemusí pojít emocionální pouto (pouze pokud by se jednalo o radikální proměnu subjektivní reality). Osoba funkcionáře je oddělitelná od jeho role, která je do jisté míry anonymní. Tato anonymita a také vědomí toho, že internalizovaný svět a identita nejsou jedinými možnými, činí obsah sekundární socializace prchavějším, už ne nevyhnutelným a umožňuje odstup od osobnosti a její vydělení pro situaci spojenou s určitou rolí [tamtéž: 136–144].

Proces socializace není pasivní, na jedinci záleží, nakolik a jakou realitu internalizuje. Pevnost identity pak souvisí s tím, nakolik je internalizovaný svět homogenní. Možnost volby identity je spojená s heterogenitou společnosti, která vyvolává nejistotu, co se týče sebe i ostatních a vědomí relativity světa. To má za následek, že na institucionalizované jednání je možné nahlížet jako na roli, tedy mít k němu vnitřní odstup [tamtéž: 161–170].

Socializace probíhá skrze rodinu (především do období puberty), vrstevníky a školu, značnou roli hrají i média [Možný 2006: 163–167]. Ondrejko doplňuje také neformální organizace mládeže, instituce a formální organizace [Ondrejko 2004: 55–

² Tito autoři vychází zejména z odkazu symbolického interakcionismu a Talcotta Parsonse.

70]. Jak zdůrazňují někteří z výše zmíněných sociologů, velmi podstatná je emocionální vazba, tedy významní druzí.

1. 1. 2 Identita v dospělosti

Identita, jak ji pojímali moderní sociologové, je vytvořena především v dětství a dospívání a je pojímána jako relativně stabilní, případně doplňovaná o nové obsahy v rámci druhotné socializace. Od tohoto pojetí je ale nutné odlišit identitu, jak je vytvářena v prostředí pozdní modernity. Současní sociologové poukazují na to, že identita v dospělosti nezůstává neměnná, ale naopak se stále vyvíjí a stává se jakýmsi úkolem jednotlivce. Podle Giddense je základem identity pocit vlastního Já, který se mění s vytráčením tradic. V minulosti se Já opíralo o stabilitu sociálních pozic, oproti tomu se v současné době prosazuje volba a aktivnější vytváření a přetváření osobní identity [Giddens 2000: 64]. Proti pevně dané, zpravidla zděděné identitě se tedy objevuje konstrukce sebe sama jako reflexivního projektu, základním cílem člověka je seberealizace a sebenaplnění [Giddens 2003: 112–13]. Podobně Lipovetsky hovoří o tom, že v současné společnosti dochází k proměně hodnot, v centru stojí seberealizace a subjektivita. Identitu na rozdíl od minulosti není možné získat identifikací se skupinou, ale je ji nutné neustále hledat a budovat, je spojována s vlastní autenticitou [Lipovetsky dle Bernard 2008: 125]. Také Bauman zdůrazňuje individualizaci a hovoří o tom, že se identita stává nikoliv daností, ale úkolem [Bauman 2002: 55]. Zdá se tedy, že identita je v současnosti vnímána spíše dynamicky, jako proces a její budování je jedním ze základních úkolů moderního člověka.

1. 2 Náboženská identita

Identita může být pojata jako multidimenzionální charakteristika, tvořená různými aspekty, jako je náboženství, rasa, gender a mnohé další. V tomto kontextu pak můžeme mluvit o náboženské identitě jako o jedné z identit, které individuum má a o jejím postavení v hierarchii identit, které souvisí s tím, jak hluboce přijímá roli s touto identitou spojenou [Peek 2005: 217–218]. Podobně mluví Beit-Hallahmi o náboženství jako formě identity, případně sub-identitě [Beit-Hallahmi 1991].

Beit-Hallahmi dělí identitu na ego-identitu, sociální identitu a kolektivní identitu (tedy skupinovou charakteristiku). Dle něj náboženství může zasahovat všechny tyto kategorie, ale převážně spadá do druhé jmenované a funguje jako nálepka, naučená v rámci rodiny a spojená s určitou sociální skupinou. Pro většinu lidí je proto jediným

rozhodnutím v oblasti náboženství to, zda budou následovat tradici. Náboženská identita je tedy připsaná, valná většina lidí si ji nevolí. Náboženství v tom případě neznamená centrální kategorii identity, není emocionální a je zde nízké ztotožnění. To platí především pro ty, kteří se náboženství naučili uvnitř rodiny, naopak je tomu u konvertitů, kteří víru získali mimo ni. Náboženské skupiny se snaží o dosažení vyššího ztotožnění věřících především skrz socializaci, rituály a symboly, kupříkladu udělením nového jména [Beit-Hallahmi 1991: 86–93].

Oproti tomu francouzská socioložka Hervieu-Léger soudí, že v diferenciované společnosti už nemůže být náboženská identita považována za zděděnou, což spojuje s rozpadem kolektivní paměti a tedy i tradic. Naopak se zdůrazňují neustálé inovace a bezprostřednost. Soudí, že si individua sama konstruují svou socio-náboženskou identitu ze zdrojů, které mají k dispozici, to znamená, že ji skládají z vlastních zájmů a aspirací, na druhé straně jsou ale při tom závislí na sociálním prostředí. Identita je vždy odvolatelná a spojená s identifikací a zasahuje jak oblast světonázoru, tak i praktik a angažovanosti [Hervieu-Léger 1999: 67–70]. Náboženská identifikace se libovolně skládá z několika dimenzí – komunitární (communautaire), zahrnující symbolické definice odlišující insidery a outsidersy; etické, znamenající akceptaci poselství a hodnot; kulturní, zahrnující prvky a praktiky z nichž vychází tradice, a konečně emocionální, zahrnující prožitek z kolektivity, který je spíše než svátky nyní naplňován společenstvím. Identita může být budována či přebudována na základě jakékoliv z dimenzí, zděděnou náboženskou identitu je možné opustit a zvolit místo ní jinou nebo dokonce identitu bez náboženství, zároveň ale často něco z původní identity přetrvá. Deregulace a ztráta zděděné víry je spojená se samovytvářením (bricolage) náboženské identity [tamtéž: 74–119].

Pro české prostředí charakterizuje brněnský sociolog a religionista Lužný situaci zejména pojmy individualizace a detradicionalizace náboženství. Individualizace je strukturální proces, který má za následek, že **osobní identita** je stále méně daná a stává se **výsledkem volby** a také osobním úkolem, projektem. V nábožensky pluralitní a do jisté míry sekulární společnosti, jak můžeme popsat i ČR, je náboženská identita zvolená a to i v případě, že jedinec pokračuje v tradici dané rodinou, jelikož je neustále konfrontován s dalšími možnostmi volby. Další úroveň volby probíhá i ve vlastním náboženství – preference určitých prvků, např. rituálu. Koncept detradicionalizace popisuje ústup významu předem daných tradic, žádná tradice už není tou jedinou, univerzálně platnou. „Demonopolizace života moderní společnosti vede k pluralizaci,

tedy k situaci, kdy vedle sebe existují skupinky s různými obrazy světa.“ [Lužný, Nešpor a kol. 2008: 197]. Na jiném místě Lužný říká, že výsledkem procesů detradicionalizace a individualizace je, že se jedinec stává aktivním činitelem svého života a vliv skupin na jeho rozhodování klesá, stejně jako důležitost skupinové identity. To je patrné na příkladu rituálů, individuální rituály jsou upřednostněny před kolektivními a orientují jedince k sebepoznání, nikoliv ke skupině a tradici. Náboženská identita se rozvolňuje a prochází proměnami, jedinec se identifikuje s různými skupinami. Na druhé straně ale část lidí tento pocit nejistoty vede k fundamentalismu [Lužný 2005: 23–4].

Berger mluví v podobném kontextu o dopadu kulturního pluralismu typického pro západní společnosti. V multikulturním prostředí se pravidelně setkáváme s jinými kulturami, které se pro nás stávají potencionálními možnostmi volby. „...náboženská víra každého jedince není ničím, co je nezvratně dáno, není *veličinou*, jíž není schopen ovlivnit o nic víc než dokáže ovlivnit geny, které mu byly dány; náboženství se místo toho stává otázkou volby, výslednicí nikdy nekončícího, do každého jedince se promítajícího promítnutí vlastních zkušeností do výkladů světa i vlastního já.“ [Berger 1999: 60] Víra se rozhoduje až v dospělosti, normativní složka osobnosti, hodnoty a postoje, se ze sféry jistoty přesunuje do oblasti mínění a preferencí, kde je reálná možnost změny, což přináší možnost ztráty smyslu a jistoty života [tamtéž 60–61]. Tato nejistota vlastních názorů a představ zvyšuje možnost vtažení kýmkoliv se sebedůvěrou a jasnou vizí [tamtéž 68].

Empirický doklad výše zmíněným teoriím je možné nalézt ve výzkumu L. Peeka³. Náboženské identity se podle výzkumu vyvíjejí a jsou aktivně konstruovány jak individui, tak skupinami. Vývoj silné náboženské identity je spojen se zvýšenou reflexí, sebeuvědoměním, individuální volbou a potvrzením ostatními. Identita je formována jak zevnitř, v reakci na individuální konflikty a volby, tak v reakci na vnější tlaky a odměny. Náboženské identity jsou jednoznačně získané a mohou být odmítnuty i upevněny. Zesílená náboženská identita může vést k vyšší skupinové solidaritě [Peek 2005: 215–242].

³ Výzkum formování náboženské identity, která pracuje s koncepty připsané a získané identity jako se stádii vývoje. Autor využil focus groups a individuální rozhovory a soustředil se na to, jak se náboženství stává hlavním (ale nikoliv jediným) zdrojem sociální a osobní identity pro mladé muslimy žijící v USA. Analyzoval 106 rozhovorů s mladými muslimy (18–33), pocházejícími z druhé generace přistěhovalců.

1. 2. 1 Náboženská identita v dětství a dospívání

Výše uvedené změny ukazují, že základem náboženské identity v moderním světě je osobní volba. Přesto se domnívám, že v oblasti náboženských preferencí má podstatný vliv i socializace. To, alespoň v českém prostředí, ostatně dokazují i výzkumy. Hamplová na základě kvantitativních výzkumů náboženství v ČR (především DIN 2006⁴) usuzuje, že míru religiozity a její typ částečně ovlivňují sociodemografické charakteristiky (především pohlaví, věk a velikost sídla), mnohem důležitější je ale v jakém náboženském prostředí (jestli vůbec) probíhala socializace. Lidé chodící v dětství na bohoslužby častěji inklinují ke křesťanské i alternativní religiozitě, přičemž reprodukce křesťanské víry byla nejvyšší v případě navštěvování bohoslužeb alespoň jednou měsíčně. Je zde i odlišnost co se týče náboženských tradic a církevních organizací – křesťanská víra se nejlépe reprodukuje v menších protestantských církvích a římskokatolické církvi [Hamplová in Lužný, Nešpor 2008: 28–29]. Také Sherkat [Sherkat dle Nešporová 2008: 216] tvrdí, že náboženská socializace probíhá především skrze rodinu, která podává první informace o nadpřirozených výkladech.

Co se týče věku, obecně se hovoří o tom, že k religiozitě inklinují spíše starší lidé. Hamplová poukazuje na nepravdivost tohoto tvrzení a na to, že inklinace starších lidí k náboženství je dána spíše tím, že v něm vyrůstali. Největší nárůst zájmu o náboženství je naopak mezi 18. a 30. rokem, v době hledání vlastní identity. Poté se religiozita stabilizuje. Mladí lidé ale tíhnou spíše než k církevní religiozitě k detradicionalizované necírkevní religiozitě a spiritualitě [Hamplová in Nešpor, Václavík a kol. 2008: 202–205].

1. 2. 1. 1 Náboženská socializace?

Zajímavý vhled do problematiky poskytuje již zmíněný Peekův výzkum formování náboženské identity mladých muslimů v USA, který může být klíčem pro pochopení prožívání náboženství v dětství a dospívání. Tento výzkum mi poskytuje cenné informace zejména proto, že se zabývá náboženskou identitou, která není ve společnosti většinová, což je i případ katolíků v ČR. Na základě analýzy autor odlišil tři stadia vývoje náboženské identity, přičemž dosažení každého dalšího stadia podle něj znamenalo zvýšení intenzity víry i náboženských praktik a identifikace s náboženstvím.

⁴ Detradicionalizace a individualizace náboženství 2006. Reprezentativní výzkum se vzorkem 1200 respondentů starších 18 let, realizovaný Sociologickým ústavem AV ČR.

Tento model vychází z postupnosti stádií s tím, že jejich délka je individuální. Další základní tezí je, že je identita získávána skrze sociální a vývojové procesy.

Prvním stádiem je **náboženství jako připsaná identita**, kterou autor zasazuje do dětství. Většina zkoumaných se narodila do muslimských rodin a vidí náboženství jako připsanou charakteristiku sebe a svého sociálního prostředí. Mluví o velmi nízké kritické reflexi co se týče toho být muslimem. Náboženská identita byla pokládána za samozřejmou část každodenních životů, otázka identity se v této době neřešila. To, že se respondenti narodili do jistého systému víry a praktik neznamenovalo, že by mu jako malí rozuměli. Bylo jen jednou z mnoha kategorií, podle nichž se identifikovali, přesto často navštěvovali náboženství a pravděpodobně se nevědomě učili vzorce chování. Podobné procesy autor srovnává s literaturou a říká, že jsou pravděpodobně typické pro raný vývoj identity dětí a adolescentů, aniž by muselo nutně jít pouze o náboženskou identitu.

Následuje fáze, kdy je náboženství popisováno jako **získaná identita**. Později v dětském věku se vyvíjí konkrétnější, kognitivní koncepce náboženské identity. Respondenti popisovali, že náboženství přestali vnímat jako nepopíratelnou, připsanou charakteristiku, ale jako zvolenou identitu. Větší introspekce a uvědomění hodnot, cílů a věr je podle autora také běžnou součástí vývoje. Někteří respondenti promýšlení vlastní identity a rozhodnutí umísťují do věku dospělosti a vstupu na vysokou školu, která je v USA často spojena s osamostatněním, nutností dělat vlastní rozhodnutí, a to i v oblasti identity – rozhodnutí, kým chci být. Roli hraje také nalezení většího počtu přátel a vrstevníků se stejným vyznáním. Je snadnější se identifikovat, není takový tlak na konformitu s většinovou společností. Někteří z tázaných studentů považují svoje rodiče, pocházející z většinově islámských zemí, za málo religiózní, protože svou identitu nemuseli promýšlet. Svou vlastní vyšší potřebu religiozity připisují životu v menšině. Víra se stává hlavní kategorií identity a nejvíce ovlivňuje chování, rasa či původ jsou zatlačovány.

Posledním rozpoznávaným stádiem je náboženství jako **deklarovaná identita**. Autor toto stadium spojuje s krizí, kterou v případě jeho výzkumu znamenalo 11. září 2001. Po této události byla muslimská menšina ve společnosti vnímána negativně. Překvapivě ale u respondentů tato událost identitu spíše upevnila. U mnohých došlo ke snaze o zvýraznění vlastní náboženské identity a snaze diskutovat ji, vyvrátit nově zvýrazněné stereotypy, ale i lépe porozumět tomu, co se ve spojitosti s islámem stalo. Tlak společnosti byl vnímán jako nutnost vybrat si mezi příslušností k muslimům či

k Američanům a volba se často přikláněla právě k islámu [Peek 2005: 223–236]. Toto stádium dle mého názoru postrádá všeobecnou platnost vzhledem k tomu, že ne všechna náboženská vyznání obsahují prvek vizuální odlišnosti.

1. 2. 2 Typologie náboženských identit

Na základě předchozí části může být základním rozdělením náboženské identity identita připsaná, vycházející z rodinné tradice a identita získaná, založená na osobní volbě a vyšší míře přináležitosti, na druhé straně také spojená s nejistotou a stálou možností změny. Většina autorů popisuje situaci (pozdně) moderní společnosti identitou získanou.

Typologii věřících, zakládající se na rozdílu mezi moderní a současnou společností, vytvořila Hervieu-Léger. Její analýza je vystavěna na charakteristice tří náboženských figur – **praktikujícího, poutníka a konvertity**. První pojetí je založené na tradičním chápání věřícího a i dnes je centrální kategorií, kolem které církve identifikují své věřící, také díky tomu, že je nejviditelnější. Jen dílčí počet věřících ale pravidelně chodí na mše atp., praktikování už není všeobecně platnou normou. Navíc se neodvíjí od vnější povinnosti, ale od vnitřní potřeby [Hervieu-Léger 1999: 90–96]. Tradiční chápání věřícího dle mého názoru dlouho používala i sociologie, v podstatě na něm byla založená sekularizační teze, která vycházela z kvantitativních výzkumů účasti na bohoslužbách, počtů křtů, církevních sňatků a pohřbů. Od tohoto přístupu se dnes již ustupuje, stejně jako je opouštěna myšlenka sekularizace jako nevyhnutelného důsledku modernizace [více např. Nešpor 2004: 11–19].

Další náboženskou postavou je poutník. Není to úplně nová postava, ale objevuje se mnohem častěji, než tomu v minulosti bylo. Popisuje fluiditu duchovních drah spojených s náboženskou identifikací a je spojený s mobilitou a dočasnými asociacemi. Jako takový je odrazem moderní doby, v níž si individuum sestavuje svou existenci z vlastních zdrojů a dispozic [Hervieu-Léger 1999: 98]. Poutník si víru přizpůsobuje podle sebe, může ji skládat z různých tradic, přičemž společenství může být její součástí, ale není nevyhnutelné, nejdůležitější je autonomie a vlastní volba.

Vedle poutníka je dalším věřícím „v pohybu“ konvertita. Konverze souvisí s oslabením církve i se ztrátou zděděné víry a je pojmána jako osobní volba, spojená s hledáním duchovna. Může se projevit jako změna náboženství, přijetí náboženství (typické pro sekularizované společnosti, kde se náboženství nedědí) a reafiliace, znovuoobjevení původní náboženské identity, provázené změnou praktik a hodnot. Opět

je zdůrazňována osobní autonomie, jiná než zvolená náboženská identita nemůže být autentická, je nalezením svého pravého já [tamtéž 119–132]. Komunita konvertitu pojímá jako exemplárního věřícího [tamtéž 152].

Vývoj katolické církve v ČR po roce 1989 analyzuje mimo jiné teolog a sociolog Tomáš Halík. Současný stav je podle něj odrazem globálních trendů a českých specifíků „české duchovní kultury, tradice a sociokulturní situace“. Religiozitu ovlivňuje zejména stupeň inkulturace náboženství – (historického) začlenění víry do kultury národa. Kritizuje postoj k ČR jako jedné z nejateističtějších zemí a tvrdí, že značná část Čechů má osobní víru, která je obtížně definovaná a nekultivovaná tradicí, proto se nedá mluvit o naprostém ateismu. Sekularizační teze o náboženství jako jedné vývojové formě společnosti, která postupně vymizí, je podle něj chybná. Jde především o změnu formy, vedle oživení tradičních náboženství se velmi rychle šíří nová náboženská hnutí a formy religiozity. Pro českou religiozitu preferuje pojem „plachá zbožnost“, pod níž rozumí křesťanskou hodnotovou orientaci bez přihlášení se ke křesťanství, spojenou s nedůvěrou k vnějším formám náboženství a přechodem od vnější k vnitřní formě. Zbožnost se v ČR výrazněji projevuje jen v dějinných okamžicích. Porevoluční vývoj směřuje k privatizaci a individualizaci náboženství a také marginalizaci tradiční religiozity [Halík 2000].

Španělský sociolog Collet Sabe mluví o vzrůstající autonomii při konstrukci náboženské identity, zdůrazňuje svobodnou volbu, subjektivizaci víry, individualizaci a pluralizaci náboženských praktik a trajektorií identifikace a členství v jednotlivých náboženských směrech. To s sebou ale přináší také znejistění víry a norem a nutnost uvědomění a práce na sobě. Objevují se nové náboženské identity. První z nich je víra bez příslušnosti („believing without belonging“), kdy víra není spojená s konkrétní institucí, učením a členstvím. Další je příslušnost bez víry („belonging without believing“), charakteristická pro jedince, kteří využívají náboženství a jeho institucí v klíčových momentech života, aniž by pro ně znamenalo sdílení víry, doktríny a morálky [Collet Sabe 2007: 100–101]. V katolické církvi existuje pnutí mezi věřícími poslušnými dogmat a věřícími apelujícími na subjektivní význam víry a autonomii, což ukazuje na slábnutí institucionální složky a vzrůstající subjektivizaci víry [tamtéž 100].

1. 3 Náboženství v moderní společnosti – příklad ČR

V rámci výzkumu se zabývám věřícími hlásícími se k římskokatolickému vyznání. V této části se pokusím naznačit, v jakém kontextu je náboženství prožíváno v České republice a na jaké trendy v jeho vývoji ukazují realizované výzkumy.

V soudobé české společnosti jsou úplný ateismus i příslušnost k církvím menšinové, většina populace tíhne k nějakému mezistupni, často ale odlišnému od tradičního učení. Alespoň polovina populace věří v horoskopy, léčitele a amulety, či čte duchovní literaturu. S procesem modernizace tedy nelze spojovat racionalizaci [Nešpor in Nešpor, Václavík a kol. 2008: 171]. Nárůst materialismu a konzumu vyvolává v části společnosti duchovní potřeby. Z vývoje postojů k náboženským směrům a preferovaných forem spirituality je možné usoudit na posunování spirituality od organizované a formalizované směrem k niterné, blízké orientálním směrům [Sak 2000: 127]. Výzkumy dlouhodobě ukazují Českou republiku jako jednu z nejateističtějších zemí vůbec, s dlouhodobě přibližně 60 % populace hlásící se ke kategorii bez vyznání. Jak ale poukazuje Hamplová, zabývající se především kvantitativními výzkumy náboženství v ČR, toto číslo nepoukazuje na počet ateistů, ale spíše na počet lidí nehlásících se k církevní religiozitě. Skutečných ateistů je v ČR kolem 10 % [Hamplová 2008].

V rámci tradičních náboženství, především institucionalizovaných, je patrná sekularizace, na druhé straně se dá pozorovat rozvoj neoficiální, neorganizované privátní religiozity. Za věřící se považuje zhruba 40 % lidí (podle EVS 1999), z nichž se asi 70 % hlásí k nějakému vyznání, dominují spíše starší a ženy. Pravidelně navštěvuje bohoslužby pouze 11,5 %. Mezi lety 1991 a 1999 rostla proklamovaná religiozita zejména mezi mladými lidmi do 30 let. Dochází také k deinstitucionalizaci, podle ISSP 1999 se počítá 9,4 % mezi náboženské lidi žijící dle církevního učení, ale 28 % je náboženských „svým způsobem“. Křesťanská ortodoxie, měřená vírou v dogmata, je velmi slabá, jen u 8,9 % byla vyhodnocena jako velmi silná, mezi křesťany je to 33 %. Dochází také ke strukturální diferenciaci, patrné na snižování významu příslušnosti k nějaké církvi, nízkém počtu návštěv kostela i neplacené práce pro církev [Nešpor, Navrátilová 2001]. V České republice je sice ve srovnání s ostatními evropskými zeměmi velmi nízká církevní religiozita, víra v nadpřirozeno je ale poměrně rozšířená. Hamplová dělí náboženské orientace na tradiční (především typické pro menší obce, méně vzdělané a starší lidi) a okultismus (víra v horoskopy, léčitele apod.), který se

ukazuje jako obecnější fenomén nespjatý s konkrétními charakteristikami a poukazuje na to, že nadpřirozeno a duchovno je stále důležité [Hamplová 2000].

Co se týče mládeže, v 90. letech docházelo k vývoji jejího zájmu o spiritualitu a její realizaci v různých církvích, sektách a duchovních směrech. Počátek desetiletí se nesl ve znamení prudkého nárůstu zájmu o katolickou církev, ale její jednání (především církevní restituce) už v roce 1993 způsobilo pokles, který pokračoval až do roku 1997, kdy kulminoval zájem o náboženské a duchovní směry vůbec, pak došlo k poklesu zájmu i identifikace. U módních směrů byl vývoj prudší, počet tradičních katolíků a protestantů klesal pomaleji [Sak 2000: 124–125].

V Praze, z níž pocházejí věřící, s nimiž jsem hovořila, žije podle posledního Sčítání lidu v roce 2001 24,5 % věřících, z nichž valnou většinu (17,6 %) tvoří římsští katolíci. Tato míra je na nižším průměru České republiky, nejvíce věřících je na Jižní Moravě, nejméně v Severních Čechách [ČSÚ 2003]. Tento údaj ale nelze brát jako nezpochybnitelný, neboť náboženské vyznání není povinnou položkou Sčítání.

2. Empirická část

2.1 Metodologie

Cílem výzkumu bylo zmapovat vývoj víry a náboženské identity v dětství a dospívání. Pro tento cíl jsem zvolila kvalitativní metodu analýzy, která se snaží „odhalit podstatu něčích zkušeností“ a „získat o jevu detailní informace“ [Strauss, Corbinová, 1999: 11] a poskytuje tak bližší vhled do prožívání náboženství aktéry samými. Pro zachycení vývoje, jak ho vnímají a zvýznamňují respondenti, jsem považovala za nejvhodnější metodu sběru dat rozhovory, při nichž „dotazovaný může vyjavit své zcela subjektivní pohledy a názory“ [Hendl 2005: 166]. Zvolila jsem polostrukturovaná autobiografická vyprávění, během rozhovorů se totiž ukázalo, že respondenti vyžadují alespoň základní tematizaci rozhovorů. Snažila jsem se ale o to dát jim co největší prostor pro vlastní tematizaci a sledovat především subjektivně významná témata. Výběr respondentů jsem prováděla na základě kontaktů, které mi poskytli moji známí z řad věřících. Byl prováděn tak, aby postihl podstatné kontexty, které se v rozhovorech ukazovaly a mezi které patřil zejména vliv rodiny a odlišnosti ve vývoji náboženské identity. Mluvila jsem s věřícími, kteří prožili kontinuální víru od dětství do dospělosti, s věřícími, kteří víru opustili i s konvertity, kteří se pro víru rozhodli ze své vůle v pozdějším věku. Snažila jsem se tedy o kombinaci stratifikovaného účelového

vzorkování s metodou sněhové koule. Všichni respondenti jsou z Prahy, což bylo vedeno mou snahou o zachycení víry ve specifickém prostředí moderního velkého města, v němž se dá předpokládat odlišná podoba a potřeba náboženství než na venkově. „Velká města svým rytmem a způsobem života přispívají k rozmělnění tradic (včetně náboženských) a silně přispívají k náboženskému „bezdomoví“ svých obyvatel [Lužný, Nešpor a kol. 2008: 195]. Všichni moji respondenti jsou ve věku mezi 21–24 lety. Pro tento věk jsem se rozhodla zcela záměrně, přičemž mou volbu vedlo přesvědčení, že věřící v tomto věku již prošli podstatnými změnami v průběhu dospívání, ale zároveň je ještě mají v čerstvé paměti a tak budou schopni tento vývoj reflektovat nejjobsažněji. Mnoho autorů definuje otázku identity jako nejdůležitější úlohu mládí, ačkoliv přesné vymezení tohoto období už je nemožné, protože moderní doba přináší pluralitu životních stylů a rozmělnění tohoto období [Ondrejko 2004: 55–57].

Výběr metodou sněhové koule se ukázal jako nejlepší vzhledem k důvěře respondentů. Moje snaha o oslovení zcela neznámých lidí se totiž setkala s neochotou. Domnívám se, že je to především tím, že téma víry může být vnímáno jako velmi osobní záležitost (jak také ukázaly některé z rozhovorů). Nevýhodou tohoto výběru je to, že mými respondenty nakonec byli sami vysokoškoláci. Uvědomuji si, že tento fakt omezuje možnosti zobecnění a je tedy pravděpodobné, že jsem realitu vývoje víry zachytila pouze co se týče výše vzdělaných osob.

Pod pojem (katoličtí) věřící zahrnuji osoby, které se k víře subjektivně hlásí a za věřící se považují. Je nutné zmínit, že já sama věřící nejsem, přistupovala jsem tedy k věřícím jako víceméně neinformovaný člověk, což, myslím si, podporovalo jejich vysvětlování a také umožnilo lépe prohlédnout „samozřejmosti“. Jisté nevýhody se ale projevovaly v hledání respondentů a také v tom, že zjištěná fakta nemohu konfrontovat s osobním vývojem. Tento nedostatek jsem se snažila vyvážit triangulací výsledků s některými respondenty, ale také četbou a poslechem výpovědí věřících v médiích. V průběhu rozhovorů jsem se snažila respondenty podněcovat k odpovědím, nehodnotit a co nejméně zasahovat do jejich výpovědí. Rozhory byly zaznamenávány na diktafon a následně přepsány a okódovány v programu ATLAS.ti.

Vzhledem k rozsahu práce jsem považovala za žádoucí nezabývat se náboženstvím jako takovým, ale vybrat pouze jednu skupinu, u níž bude možné předpokládat alespoň částečně homogenní projevy. Za tímto účelem jsem zvolila u nás stále nejčastěji vyznávané římské katolictví. Důvodem byla především možnosti zobecnění, jelikož

každé vyznání má trochu jiné formy setkávání, důraz na formálnost, roli církve a formálních struktur, atd. Vedle jiného je na katolictví možno pozorovat i vliv tradice, která u nových náboženství téměř nepřipadá v úvahu. Rozhovory mi nakonec samy ukázaly, že realita je mnohem barvitější než daná pravidla a že prožitky a důrazy se i přes stejné vyznání velmi liší⁵.

2. 2 Medailony respondentů

Filip (21) Pochází z věřící rodiny, je pokřtěný, v dětství navštěvoval církevní školy. V dospívání, kdy přestoupil na specializované gymnázium, katolickou víru opustil, protože nesouhlasil s některými věroučnými otázkami. Po několika letech, kdy cítil, že mu něco chybí, se, částečně pod vlivem staršího bratra, pro katolictví znovu rozhodl. Až si bude svým rozhodnutím naprosto jist, chce se nechat biřmovat.

Katka (22) Rodiče jsou ateisté, ale babička žijící na Moravě byla věřící a tak je Katka pokřtěná a jako malá o prázdninách chodila do kostela. Na střední škole, kde byla výuka náboženství, se začala o svůj původ zajímat, uvěřila v Boha a stala se praktikující katoličkou, kterou stále je.

Lucka (22) Pochází z nevěřící rodiny, rodiče však mají ke křesťanství vztah a proto Lucka začala studovat církevní gymnázium. Tam se začala přátelit s věřícími, víra ji zaujala a tak se nechala pokřtít a biřmovat. Žije společenský náboženský život, je aktivní v rámci farnosti a ve společenství dalších mladých věřících pořádá výlety a akce pro mládež: Studuje mimo jiné i na Evangelické teologické fakultě UK.

Marek (24) Pochází z věřící rodiny, je pokřtěný i biřmovaný, vystudoval střední církevní školu a navštěvoval společenství mladých křesťanů, které v jeho farnosti fungovalo. V dospívání se vzepřel rodičovské výchově, přestal praktikovat, společenství opustil a od té doby se za věřícího nepovažuje.

Ondra (22) Pochází z věřící rodiny, vystudoval církevní gymnázium. Během dospívání jeho víra zeslábla, podle jeho slov díky životním zkušenostem a také poznání, že i kněží jsou jen lidé s chybami. Stále věří, ale méně, než tomu bylo v dětství.

Petr (23) Pochází z umírněně věřící rodiny, studoval střední církevní školu a v dospívání se začal o náboženství intenzivněji zajímat, začal dokonce studovat

⁵ Terminologická poznámka – kromě konverze, jež je pojímána jako změna vyznání či přechod od ateismu k náboženství uvádí psychologie náboženství ještě možnosti obrácení, resp. intenzifikace (příklonu k víře v rámci stejné konfese); přechodu (změny konfese bez radikálního vnitřního přerodu), cyklování (opouštění a návratů k náboženství) a apostaze, neboli odpadnutí [Hood a spol. dle Peroutka 2007: 43–44].

Katolické teologické fakultě UK. Po roce ale studia zanechal a dnes se za věřícího nepovažuje, ačkoliv ideál náboženství se mu stále líbí. Víru během studia začal brát příliš vědecky a nakonec pro něj ztratila zajímavost.

2. 3 Analýza rozhovorů

V následující části se budu zabývat popisem vývoje víry, jak jej reflektovali respondenti v rozhovorech. V rozhovorech vystupují dvě základní období. Pro první, zasazované do dětství, je typická samozřejmost, druhé, jímž je popisováno dospívání a následná raná dospělost, je popisováno jako reflektovaná volba. Po popisu těchto stádií následuje část zabývající se porovnáním konceptů náboženské identity s životní realitou věřících.

2. 3. 1 Náboženství v dětství

Náboženská víra v dětství byla spojována především s náboženskou výchovou, kterou realizuje zejména rodina a škola a také s vyrůstáním v prostředí ostatních věřících. Všichni respondenti věřící od dětství pocházeli z rodin, v nichž byli oba rodiče katolíci, ačkoliv s různou intenzitou víry. Děti byly k náboženství „vedeny“, „bylo samozřejmý, že jsem věřící, jako, pokřtěnej, do kostela každé tejdny“, bylo „součástí výchovy“, „prostě jsem to měl od narození“, „jsem nic jiného nezažil“.

Výchova probíhala zejména prostřednictvím rodičů a případně prarodičů (jmenovány byly pouze babičky). Časově prvním krokem, jímž rodiče definovali dětskou náboženskou identitu svých dětí, byl **křest**. Ten absolvovali v raném dětství všichni věřící odmala a také pozdější konvertitka Katka. Křest ovšem nebyl ve vzpomínkách na dětství nijak zvýznamňován. Pouze Filip říká, že byl „normálně pokřtěný“ a Katka svůj křest vysvětluje:

„Já třeba jako dítě já jsem chodila do kostela, protože mě částečně, nebo hodně dlouho jsem bývala u babičky, u dědy, na Moravě...kde jsem byla pokřtěná jako malá, tam prostě se víceméně ani nemohlo uvažovat, že bych nebyla.“ Katka

Oba tím zřejmě poukazují na to, že v jejich prostředí byl křest běžný, byl normou. Křest nemusí být pouze normou, ale i prostředkem rodičovské výchovy k víře, jak ukazuje Katčino promýšlení strategie vůči budoucím potomkům.

„Váhám jako jak svoje děti vychovávat, jestli je vůbec nechat pokřtít, což teda asi nechám, že jo, ale pak je otázka, protože já si myslím, že, nebo i to tak nějak kolem sebe pozoruju, že lidí, který vlastně víru přijmou později, jako až v dospělejším věku, tak ji vlastně vnímají jinak...“ Katka

Výchova byla dále ovlivněna **výběrem vzdělávací instituce**. Všichni věřící od dětství si prošli nějakým typem **církevní školy** a vedle toho často i **volnočasové aktivity**.

„No jako já jsem si jí [střední školu] víceméně kvůli tomu vybral, nebo já, jako moji rodiče, jo. Jednak to bylo samozřejmě blízko, že jo a jednak to bylo prostě, jednak to byla nejlepší varianta co pro ně jako mohla existovat a pro mě taky, jo.“ Marek

„Tak, já si myslím, že mají nějaký vztah k tomu křesťanství, nebo vím, že to je...asi, já nevím, nějak jsme se o tom nikdy extra nebavili, ale asi myslím, že asi chtěli, abychom měli nějaký náboženský vzdělání, aspoň základ, jako že to k tomu prostě patří...ale nevím, tak jako mají, oba rodiče zkušenosti s křesťanstvím.“ Lucka

„Z těch rodičů tak nějak jako volně přešlo na tu, na ten spolek co byl ve S... v kostele, prostě na...i když volně zase asi tak ne, ale prostě na ten spolek co byl ve S..., na tamního kněze K... a na okruh těch mladejch lidí co byl, co se tam pohyboval okolo. Což vlastně mi jakoby doporučili rodiče, nebo mě do toho prostě nějakým způsobem navedli. Na tuhleto cestu...“ Marek

Volbu školy komentoval jen Marek a Lucka, která vystudovala církevní střední školu, ačkoliv její rodiče nejsou věřící. Z ukázek je patrné, že rodiče do volby školy přímo zasahovali. O volnočasových aktivitách spojených s náboženstvím hovořil Filip, který chodil na náboženství a do skautu a Marek, navštěvující společenství mladých křesťanů. Tyto aspekty výchovy jsou podstatné zejména proto, že kolem dětí vytváří **prostředí, v němž se pohybují zejména věřící**, kromě rodiny i značná část přátel, což víru do jisté míry usnadňuje a také omezuje možnost konfrontace s nevěřícími.

„Já jsem měl prostě to štěstí, že se jako stýkám s lidma jako s...sourozenci jsou věřící, že jo, kamarádi, s kterejma jsem chodil do skautu tak tam všichni byli věřící, nebo většina byla...kamarádi jsou většinou věřící“ Filip

Pohyb v nevěřícím prostředí může pro věřící skýtat různá nebezpečí, Ondra se setkal s posměchem ze strany nevěřících dětí a Filip víru opustil ve chvíli, kdy začal navštěvovat státní gymnázium, kde se cítil osamělý. Dnes své věřící prostředí považuje za „štěstí“.

Dalším a asi nejdůležitějším prvkem výchovy a působení na náboženskou identitu je **náboženská praxe**.

„Tak ovlivnilo mě to tak, že klasický vzpomínky, člověk prostě chodil na mši“ Ondra

„Já jsem to nějak neprožíval, malý dítě to nějak neprožívá, že jo, to byla spíš taková jako rutina, taková součást dne, prostě neděle, jde se do kostela, šlo se do kostela. Tak se jde ke zpovědi jednou za čas, no tak se šlo, no“ Filip

„Jako dítě jsem tam prostě chodil [do kostela] a vůbec jsem o tom nepřemýšlel, třeba, nebo bylo to, bylo to prostě pro mě naprosto samozřejmý...“ Marek

Do náboženské praxe spadá především společná návštěva bohoslužeb (používán především výraz „chození do kostela“), o níž se zmiňovali všichni věřící od dětství a Katka. Další často jmenovanou praktikou byla také zpověď. Překvapivě málo mluvili

věřící o modlitbě, pouze Katka a Ondra se zmínili o společné modlitbě s rodinou a Marek o modlitbě před písničkou, která posloužila jako úleva od odpovědnosti. Praxe je pojímána především jako povinnost či rutina, je běžnou součástí každodennosti, aniž by jí byl připisován vnitřní prožitek, vědomá reflexe či zpochybnění. Takové vnímání se liší od dospělosti.

„Tak jako možná nějaký náznaky už úplně v dětství, prostě jako, že jo, babička, první nějaký modlitby, ale to dítě to vnímá úplně, úplně jinak.“ Katka

„Prostě, ty...to chození do kostela a já nevím, to sem prostě asi vnímal nějakým jiným způsobem, než třeba, než třeba si myslím že bych měl vnímat, nebo jako dítě to asi třeba nemůžu vnímat, jo, ale prostě (...).“ Marek

Dospělé vnímání náboženské víry i praxe je chápáno jako správnější. Na to, jak vypadá, se pokusím odpovědět později. Podobně, jako je popisována náboženská praxe v dětství, je popisována i samotná náboženská víra a identita.

„No tak dětství, tak já jsem že jo z katolický rodiny(...)takže jako to bylo samozřejmý že jsem věřící, jako, pokřtěnej, do kostela každej tejdén, ze začátku nějaký náboženství, že jo, a tak nějak co by mě v tom vadilo, že jo, jsem byl malej, tak člověk nějak tak nepřemejšlí, nějak to moc neřešil, všechno tak nějak bral. Takže znám nějaký takový to povědomí o Bibli, to znám, ale nějaký jakoby hlubší obrácení, prostě takovej ten hlubší vztah, že jo, to člověk nachází až později.“ Filip

„Eee, no, já bych řekl že v tom dětským životě jsem to nějak moc neřešil, to prostě, to bylo daný, nerozuměl jsem že jo, moc o co jde, pro mě to prostě bylo že se musím chovat podle určitejch pravidel, nesmím tohle, musím támhleto, ale nějak jako mě nenapadlo, že bych to jako nedělal. Prostě to bylo daný, o tom se nediskutovalo.

T: A jak to, že to bylo daný?

P: Protože...Protože jsem to měl, jsem nic jiného nezažil. Já jsem nepřestoupil k víře někdy později, prostě jsem to měl od narození. Takže...mě nenapadlo že by to mohlo bejt nějaký jiný.“ Petr

„Zase bych jako zopakoval že ta dětská víra je víc naivnější, je jako víc bezprostřednější, člověk o tom jako tolik, ne, nerozebírá to, prostě věří.“ Ondra

„Já myslím že jsem k tomu nějak hlubší pouto neměl, ale to si myslím že je docela normální u nějakých jako desetiletých dětí...já jsem to nějak neprožíval, malý dítě to nějak neprožívá.“ Filip

„A je to prostě takový, nevím, nemůžu přesně říct, jak to vnímají ty děti, ale myslím si, že je to fakt takový bezproblémový, že je to prostě něco daného a takhle.“ Katka

Hlavními kategoriemi popisujícími dětskou víru i náboženskou identitu jsou samozřejmost a danost. Mezi těmito dvěma slovy je drobný etymologický rozdíl (danost implikuje osobu dárce, kdežto samozřejmost je zřejmě bez definovaného původce), svým obsahem ale odkazují ke stejné situaci. Víra není promyšlena, reflektována, neřeší se, není zpochybnována. Je součástí výchovy, každodennosti a reality, jak ji definují rodiče. Takový popis je velmi blízký výsledkům primární socializace podle Bergera a Luckmanna, kteří je spojují s pocitem jistoty, nevyhnutelnosti a nezbytnosti, vnímáním internalizované reality jako jediného možného světa. Základem je emocionální vztah

s významnými druhými, díky čemuž jsou obsahy socializace hlouběji internalizovány [Berger, Luckmann 1999: 132–136].

Dětská víra, tak jak ji respondenti popisovali, leží zejména v rovině náboženské praxe, pravidel a povinností. Chybí vnitřní prožívání a bližší vztah k Bohu, které se objevují až v souvislosti s dospíváním, víra je zpětně chápána jako méně emocionální.

Zajímavé je, že je víra vnímána jako danost i Katkou, která byla k náboženství vychovávána jen nějakou dobu babičkou, kdežto rodiče mají vůči církevnímu náboženství negativní postoj. Náboženská výchova tedy v jejím případě nebyla homogenní. Je možné, že takové vnímání víry je typické pro dětství jako takové.

Rodičovská výchova k náboženství, pokud byla hodnocena, se pohybovala mezi **benevolencí**, tedy v rovině doporučení a diskuse, a **donucením**, které diskusi vylučovalo.

„Částečně součást výchovy a částečně na nade mnou jako nikdo nedržel bič a tohle, tohle, tohle dělej, tohlencto jako ne, u mě byli poměrně benevolentní, jako to prostě i kdybych těm rodičům řekl dřív že jako s tou vírou končím tak jako byli by z toho asi smutní, ale jako nějakým karabáčem by mě k tomu asi zpátky nehnali, no.“
Ondra

„Nevím, prostě se mi tam nějak nechtělo, jako když se mi tam v neděli nechtělo vstávat, tak, tak mě do toho nutili a to prostě ještě podnítilo takovou tu nechut' něco dělat, že jo a prostě se na to vykašlat, a tak dál.“ Marek

Benevolentní výchova se vyskytovala u Filipa a Ondry, který na ní reagoval internalizací rodičovského očekávání. Naopak donucení se objevuje u Marka, jednalo se zejména o povinné chození do kostela, které u něj v pozdějším věku vyvolávalo vzdor a vytváření protistrategií.

„No a z toho se možná potom vyvinuly takový jakože, jakože výmluvy, že třeba sem v tom pozdějším věku, když jsme jeli ven [na venkov na chatu, kde pravidelně chodili do kostela], tak já jsem si schválně zapomněl sváteční oblečení, abych jakoby měl nějaký důvod nejít do toho kostela, protože to byl dostatečný argument pro to, aby mě tam nějakým způsobem od toho osvobodili“ Marek

2. 3. 2 Náboženství v dospívání a rané dospělosti

Jakožto samozřejmost není víra nijak promyšlena ani reflektována. Je nedílnou součástí života, aniž by se dítě zamýšlelo proč či pochybovalo. V dospívání se však vnímání náboženství mění. V této části se pokusím popsat, k jakým změnám dochází, jaké jsou jejich následky a také jak náboženství prožívají ti, kteří k němu přistoupí až v dospívání. V první části popíšu procesy, ke kterým v dospívání dochází a to, jak na ně věřící reagují. Dále se budu zabývat popisem víry a náboženské praxe v dospívání, jak se ve světle těchto procesů vyvíjí.

2. 3. 2. 1 Přemýšlení a zpochybnění

První okamžik přemýšlení a zpochybnění je spojený s dospíváním, může se ale objevit kdykoliv v dalším průběhu víry. Tyto dva procesy byly v rozhovorech spojovány dohromady, mohou se ale vyskytnout i osaměle – u Katky vedlo přemýšlení v dospívání k přijetí náboženství, což ale může být spojeno se zpochybněním dosavadního „ateistického“ způsobu života. Obě konvertitky ale především spojovaly přemýšlení a pochybnosti s pozdější fází víry, která následovala po fázi charakterizované jednoduchostí, kterou popisovaly začátek víry. Později se víra prohloubila, ale i zkomplikovala natolik, že pochybnosti zůstávají její neoddělitelnou součástí. U věřících odmala byla první zásadní fáze přemýšlení a pochybností zasazována těmi, kdo ji časově vymezili, do věkového rozmezí 10 až 16 let, tedy do období adolescence, které například Ondřejkovič považuje za nejdůležitější pro hledání vlastní identity [Ondřejkovič 2004: 57].

„To prostě člověk když se začne tak nějak setkávat s tím, s těma jinejma názorama, s tím okolním světem, vidí, že to prostě všude není takový, jak byl zvyklý, tak prostě to ty pochybnosti vyvolá, předpokládám... to je nějaký období tý puberty, předpokládám.“ Petr

„Jak člověk dospívá, tak i na něj jsou samozřejmě kladený úplně jiný nároky a různě i s protichůdněma názorama a stanoviskama, obtížema se setkává a musí to nějak řešit, čímž se ta víra se nějak jakoby problematizuje a musí si ji obhájit nejenom jako před okolím, ale i před sebou, občas.“ Katka

„Jsem zjistil, že do toho kostela prostě chodím jenom jakoby z pohnutky těch mejch rodičů...a tak nějak sem o tom asi začal přemýšlet.“ Marek

„Okolí všechno křesťanský, katolický, spořádaný, takže nebylo co řešit...Pak najednou třeba člověka něco napadlo, no tak nad tím mávnul rukou a pak už zase třeba tou rukou nemávl, třeba neměl v tom jasno, pak mi přišla nějaká ta puberta...“ Filip

Pochybnosti a přemýšlení jsou spojeny s narušením samozřejmosti, které je dáno setkáváním s odlišnými definicemi světa a jeho větší komplikovaností, která se v dospívání objevuje. Vlastní víra, identita i okolní svět jsou předmětem reflexe a z oblasti samozřejmé každodennosti se přesunují do oblasti vědomého rozhodnutí. Věřící je spojují s dobou dospívání či puberty.

Strategie vyrovnávání se s pochybnostmi

Pochybnosti, které při přemýšlení o víře vyvstávají, jsou do jisté míry nepříjemné a víru komplikují. Věřící tedy rozvíjí strategie, jak se s pochybnostmi vypořádat a učinit je zvládnutelnými.

Sdílení

„No rozhodně pozitivně v tom smyslu, že jsem se ujistil, že ta víra má smysl a že, že v té víře se ty lidi musej navzájem posilovat, že jo.“ Filip

„A že myslím, že je důležitý mít nějak tyhle lidi, i když to asi taky zní divně, ale kdyby v tom člověk byl úplně sám, nějak, tak je to takový...i možná na tom začátku, že člověk vidí nějaký jako, nebo že je tam je normální chodit do kostela, že jo, a tak, i když si to člověk v průběhu přetváří sám podle sebe...že člověk má asi kde bejt, takhle, no...“ Lucka

„Je samozřejmý, že je potřeba taky si mít s kým o tom popovídat, protože jako to není prostě úplně jednoduchý, nebo tak jednoduchý, prostě člověk má svoje vnitřní pnutí, svoje pochybnosti, a tak a o tom si ale taky potřebuje promluvit prostě, ale není s kým, protože když to to okolí nechápe, tak prostě je to strašně povzbuzující aspoň jednou, dvakrát do roka natrefit na někoho, kdo řekne: „Jó, přesně.“ Protože to je taky takovej odrazovej můstek, protože pak člověk ví, že to není jenom jeho problém a že to může s někým sdílet.“ Katka

Společenství či sama společnost ostatních věřících pomáhá vyrovnat se s pochybnostmi dvěma způsoby – díky jejich sdílení prostřednictvím komunikace, kdy se věřící ujistí, že není v této situaci sám a pak i v obecnější rovině, když vidí, že víra je „normální“ a pokračovat v ní má smysl. Otázka normality víry je nastolena až po jejím zpochybnění. V době, kdy byla víra daností ji žádný z věřících neřešil.

Studium

„Že to nějak jako k tomu potřebuju, že to tam patří...jako jo, chodil jsem do kostela a to všechno, ale vevnitř jsem pořád jako přemejšlel, hledal, ano hledal, tak bych to vystihl...Tak člověk zkoušel všechno možný, ozkoušel tak jako snažil se nějak vzdělávat, něco si zjistit a ono to nějak nepomáhalo, ale myslím si, že jako ten poslední vývoj...Člověk nějak došel k závěru, že to asi má smysl, nějak to promyslel.“ Filip

Studium bylo častým způsobem, jak pochybnostem zamezit a zároveň **prohloubit víru**. Četba či návštěva přednášek má přispět k většímu **pochopení** a tím zřejmě i ujištění víry. Vzdělávání ale nemusí víru vždy jen posilovat, u Petra naopak vedlo k odklonu od víry.

„Spíš co přispělo jako k tomu úpadku, odpadku od víry bylo možná to, že jsem se té teologii věnoval, že jsem byl na tom KTFku a takhle, že jsem to v podstatě začal brát nějak, ne nějak transcendentně, jako že je to něco přesahujícího, ale že je to určitý systém, kterej nějak jako logicky funguje. Má to určitý systém, má to svoje pravidla...něco se dá obejít, něco se dá porušit, když prostě, prostě jsem k tomu začal přistupovat jako k nějakému mechanismu.“

Rekonceptualizace víry

„Člověk nějak došel k závěru že to asi má smysl, nějak to promyslel...a ty otázky, co třeba řešil už mi teďko nepřijdou tak zásadní, a objevuju na tý víře jako jiný věci, jiný jakoby zdroje síly a nebo síly, no tak jako že tam prostě nacházím i jiný věci a že mě to prostě obohacuje i tak.“ Filip

Věřoučné otázky mohou představovat problém, který víru značně ovlivňuje. Nesouhlas s nimi oslabil Ondrovu víru a Filip kvůli nim dokonce na čas víru opustil. Jeho strategií, jak se nakonec se situací vyrovnat byla rekonceptualizace víry.

Přijetí pochybností

„Jo, od té doby, kdy o tom člověk začíná pochybovat, tak bych to nazval vírou.“ Petr

„To se tak i uznává, že taková ta stereotypní víra že je v podstatě mrtvá a že jakoby k živému prožívání víry patří i jakýsi, my to charakterizujeme s L [kamarádka] jako houpačku. Protože to je tak, prostě, občas je to super a občas to je taky takový jako pocity nejistoty, když se třeba něco nedaří, úplně jak by si člověk představoval, nebo tak. To si ale právě musí uvědomit, že...eee...on nedisponuje Boha (smích). A prostě se přes to musí nějak přenést, tím, že se na něj spolehne, třeba. Takže naopak si myslím, že ty pády a pochybnosti k tomu patří.“ Katka

Další možností, jak se s pochybnostmi vyrovnat, je přijmout je a zařadit je do kategorie běžné či pozitivní, tedy jakási racionalizace pochybností. Petr spojuje s pochybnostmi pravou víru, samozřejmost dle něj aspekt víry vůbec neobsahuje.

Zdůvodnění víry

„Vliv rodičů k tomu přiměl jako víc, víc se o to zajímat, jako z různých pohledů, proč vlastně věřím a jednak proto, že máma začala číst, kromě, kromě nějaký normální literatury si půjčila nějaký teologický věci, tak jsem do toho občas nahlídl, jako nic nic to, ale podnítilo to jako částečně...ten rozvoj jako...Že už člověk potom nevěřil proto, že věřil, ale začal se na to dívat jako...“ Ondra

„Ty jo, já nevím, možná že...mě to donutilo o tom přemyslet, o té víře, až jsem zjistil že jakoby to pro mě není, tak nějak takhle moc“ Marek

„Tak jsem o tom začal tak nějak jako uvažovat a nakonec mi to přišlo takový zbytečný a začal jsem si říkat, tak to je vlastně blbost, že jo, vždyť to může být nějak jinak...si říká potom, ta víra, že jo, proč bych měl vlastně věřit, si říká, potom, vždyť všichni jsme vlastně dobrý, všichni jsou dobrý, tak na to toho Boha nějak nepotřebujem...ten život věčný na konci, to se mi nějak, s tím jsem se docela dlouho potýkal, možná že to ani teďka nemám úplně vyřešený, ale přišlo mi hrozně divný, nebo divný, takový, že...teďka se budu nějak omezovat, teďka se prostě jako teďka se budu nějak umravňovat a tak, a pak mě čeká prostě věčněj život, kde to budu moct všechno pořádně rozjet, je to takový jako, takový jako něco za něco. A tak v tomhle pohledu jako v tom něco za něco jsem na tu víru koukal, nějak pro mě přestávala být jako v tomhle ohledu zajímavá.“ Filip

Vědomé nalezení motivace pro víru, její vysvětlení či promyšlení její potřeby je pro víru v dospívání velmi důležité, natolik, že Marek a Filip, kteří motivaci nenašli, víru opustili. U Marka došlo k uvědomění, že náboženství praktikuje jen „z pohnutky rodičů“, ale důvodem opuštění byla i reakce na rodičovskou výchovu donucením, která

vyvolala určitý vzdor. Vedle toho je také patrné, že náboženství vnímal i nadále především v rovině praxe, pravidel a povinností, nenalezl osobní víru a pravidla se dostala do kolize s jeho životním stylem a normami nových přátel: „*chodil do hospody a tam přece jenom na tajdleto, na křesťanství nebo tyhle věci nebylo takový místo*“.

U Filipa se situace vyvíjela odlišně. Rodiče mu ponechali volnost a do víry nezasahovali. Podstatným problémem a důvodem, proč ztratil zájem o náboženství, byl nesouhlas s věroučnými otázkami. Navíc do jeho života podstatně vstoupil vstup na specializovanou střední školu, kdy se poprvé ocitl v prostředí nevěřící majority. Do té doby procházel školami spojenými s náboženstvím. Nové prostředí ho dle jeho slov „zbrzdilo v hledání“. Nicméně po náboženství zůstala stále jistá **potřeba**, kterou zaplnilo hledání a to ekvivalentu pro víru i způsobu, jak se k víře navrátit a vyrovnat se s pochybnostmi.

Hledání

„Spíš jak jsem řekl, že jsem jako odpadl, dejme tomu odpadl, tak tu dobu jsem tak jako nějak hledal, jestli třeba tímhle způsobem se k tomu dostanu, nebo, eee, nebo jak...najít cestu, že jsem prostě hledal...Ale věděl jsem, že ho najdu a doufám, že jsem tak nějak našel, ale třeba tak nějak budu hledat časem znova, tak je potřeba o to nějak pečovat, o tu víru.“ Filip

„Samozřejmě gympl, tam spíš že jsem se dozvěděla že jsem pokřtěná, tak mě zajímalo, co to teda je, co to obnáší. No a pak se to tak nějak vyvíjelo, že jsem nějak hledala různě, vůbec co vlastně s tím životem, jako nějaký vedení, oporu, nevím, něco takového, prostě. Tak jsem nějak začínala věřit víc a víc, neříkám že pořád víc a víc, samozřejmě nikdo nejde pořád dopředu.“ Katka

Hledání na první pohled není strategií, ale spíše reakcí na pochybnosti či přemýšlení o víře. Pro Filipa bylo obdobím mezi odmítnutím víry a jejím opětovným přijetím, pro Katku fázi umístěnou mezi seznamování s vírou, osobní krizi a přijetí víry jako opory, která jí pomohla krizi zvládnout. Pro oba bylo tedy jakousi cestou jak se dostat k víře, ačkoliv zřejmě nevědomou.

2. 3. 2. 2 Rozhodnutí

V období dospívání pro některé věřící od dětství vyvstala potřeba se rozhodnout, zda ve víře pokračovat, či ne. Tato nutnost zpravidla následovala po předchozím období pochybností a přemýšlení a souvisí také s onou potřebou zdůvodnění víry, o níž jsem se zmínila v předchozí části.

„Myslím, že je potřeba nějak jako v té víře je prostě potřeba udělat jako nějaký takovej ten krok právě na tom pomezí toho dospívání, jo že je člověk v začátku jako pokřtěnej a je tam vliv té rodiny, no a potom vlastně jak bere člověk ten rozum do hrsti tak...tak vlastně že jo, o tom začne přemýšlet, a měl by se teda znova

rozhodnout, jestli jo, nebo ne. Já jsem teďka v tom rozhodnutí jo nebo ne. Ale spíš teda inklinuju k tomu jo.“ Filip

„No já myslím že lidi by se prostě měli sami rozhodnout, jestli jsou věřící (povzdech), nevím jestli to k tomu úplně tak patří, ale mně vadí, že pokud z křesťanský rodiny vyjde dítě tak je automaticky pokřtěný a jakoby...jakoby ono nemá v tu chvíli možnost se rozhodnout...Nebo že ti zavážou mašličku na krk a když si jí neodvážeš, tak ti zůstane, že jo. Jenže ty jseš s tou mašličkou odmalička, tak ti nepřijde divný, že jí máš...Takže pak z toho můžou vzniknout zajímavý situace, no (...) Mě to třeba štválo, že mě nenechali rozhodnout, víceméně, protože jsem si třeba od začátku myslel, že to, že jako mám právo se rozhodnout, když třeba to rozhodnutí bylo nezralý, nebo takhle, to vím, teďka. Ale prostě mě to štválo o to víc, no.“ Marek

Rozhodnutí je považováno za důležité, protože je projevem vlastní subjektivity a je dáváno do protikladu se křtem, kdy za respondenty bylo rozhodnuto. S vlastním rozhodnutím naopak přichází ona skutečná, osobní víra, pro Petra je dokonce teprve nyní možno o víře mluvit, jelikož původní samozřejmost v sobě víru neobsahovala. Rozhodnutí je reakcí na zpochybnění, hledání, či setkání s náboženstvím. Probíhá v několika rovinách. Věřící od dětství se v dospívání rozhodují, zda ve víře pokračovat, či ne. Konvertité se rozhodují, zda víru přijmout či ne a i poté obě skupiny čeká další rozhodování v rámci víry samotné, kdykoliv se objeví nějaké komplikace či pochybnosti.

Potvrzení rozhodnutí

„To je jako takovej ten krok, kdy je člověk biřmovanej. Až budu mít tu jistotu, tak třeba půjdu k tomu biřmování, ale zatím to ještě asi nehrozí.“ Filip

„Tak člověk to prostě bral všechno vážně...Jako...já bych se nerad těžko pouštěl do nějaký teologický diskuse, ale řekněme že člověk to učení tý víry začne prostě implementovat do svýho života, jo.“ Petr

„Tak já jsem se rozhodla, že teda Bůh existuje (smích). Tak že by bylo vhodné, se s ním, jako já nevím, nějak...Takže jsem se rozhodla pro tuhle cestu, bylo to taky spojený...prostě s takovým mým jako psychickým, nebo s takovou mojí smutnou náladou, kdy vlastně jsem se dostala celkem na dno a byl to takovej odrazovej můstek, kdy jsem si řekla, že takhle teda ne, že prostě budu teda věřit, začala jsem víc chodit na mše, tajně. No vlastně na škole, to bylo, jak kdy, do toho teda přibýly rozhovory s knězem.“ Katka

Rozhodnutí může předcházet situaci, která vyvolá větší potřebu náboženství, jako tomu bylo u Katky, která prošla osobní krizí. Rozhodnutí pro víru je spojováno s vyšší aktivitou, snahou na víře pracovat. Je patrné také následné potvrzení rozhodnutí, u Katky to bylo častější chození na mše a rozhovory s knězem, Filip hovoří o biřmování. Na druhé straně i Marek potvrdil své rozhodnutí ve víře nepokračovat ukončením účasti na bohoslužbách.

2. 3. 2. 3 Obraz víry v dospívání a v dospělosti

Výše popsané změny, kterými víra v dospívání prochází, vedou k již zmíněné nesamozřejmosti a zpochybnění víry. I další charakteristiky, kterými je víra v pozdějším věku popisována, jsou pojímány především jako dichotomie k dětské víře.

„No a spíš šlo asi třeba fakt o tu problematizaci té víry, že se člověk sám začíná ptát a z toho pohodového a někdy i stereotypního to přechází do jiných poloh, no, a pak teda je tam jakoby jiná dynamika toho vztahu k Bohu.“ Katka

Zdůrazňovány jsou zejména problematizace, komplikovanost, složitost, komplexita, pochopení a hloubka víry. V průběhu dospívání dochází k rozvoji i oslabení, někdy k vzájemnému střídání těchto fází. Základní nová pojetí jsou víra jako cesta a víra jako vztah.

Cesta

Katka mluví o „*své cestě*“, která je podle ní „*správná*“, ale neukončená, vývoj podle ní trvá celý život. Lucka také mluví o správnosti své cesty, která „*není vždycky nejlhčtí*“, patří k ní komplikace. Filip hledal správnou cestu, až se rozhodl, že tuto charakteristiku naplňuje katolická víra a navrátil se k ní.

Označení víry jako cesty, nikoliv jako pevného bodu dle mého názoru ukazuje na proměnlivost víry, víra se vyvíjí, nezůstává stejná a její organickou součástí jsou pochybnosti i okamžiky jistoty, obojí je ovšem bráno pozitivně, neboť to podle Katky poukazuje na živost víry. Důležité je, že se jedná o vlastní cestu či správnou cestu, což odkazuje k přesvědčení, že vlastní rozhodnutí pro víru je správné a není zpochybňované. Ne všechna rozhodnutí jsou ale definitivní. Petr i přes své rozhodnutí pro víru, které podpořil studiem teologie nakonec víru opustil, protože pro něj začala představovat logický systém, nikoliv transcendentno. Ani rozhodnutí pro víru tedy není jejím definitivním upevněním, cesta zde nekončí, ba právě naopak, vždy se mohou znovu objevit přemýšlení, pochybnosti a nové rozhodování, kolísavá je i intenzita víry. Víra bez nejistot, pevnost a samozřejmost, která byla věřícími zasazována do dětství, s dospíváním mizí. Jistota je spíše výjimkou, a pokud se v okolí objeví věřící, který se jí zdá vyzářovat, je pojímán jako vzor. Katka svou představu vyjadřuje v odpovědi na otázku, zda bude vývoj někdy ukončený. „Nevím, třeba jednou, jestli se stanu světicí, tak možná jo.“

„Ale třeba můj nejstarší brácha ten je hodně věřící, takovej jako hodně horlivej, tak ten byl, vlastně svým způsobem je to můj vzor... Tak ten, ten že jo o tom mluví, tak ho poslouchám a přemejšlím o tom, že jo. Pak jeden kamarád, prostě, varhaník, tak ten, prostě výbornej člověk, z toho to úplně prýští, ta víra, jo, to je takový

jakoby, to jsou ty lidi, kterejm prostě, který poznáš a potkáš a vidíš, že prostě ses potkala s Bohem nebo s takovou nějakou jeho přítomností. Vidíš, že v tom má prostě jasno, je vidět, že prostě toho Boha miluje a je si jistý svým životem a všechno mu dává a dostává od něj a to je prostě hrozně krásný, tadyten vztah.“ Filip

Vztah

„Prostě takovej ten hlubší vztah, že jo, to člověk nachází až později“ Filip

Kromě cesty se nově v dospívání vyskytuje označení víry jako vztahu s Bohem. Víra se v dospívání prohlubuje a vedle povinnosti se objevuje rovina osobního prožívání a nacházení hlubšího vztahu s Bohem.

„Takže i ten Bůh, kterej tam jako je...Přece jenom ho jako člověk nevnímá pořád, takže on je takovej vzdálenej, že jo, zvláště potom, modlitba, to je taky kapitola sama pro sebe, to je taky síla občas...Tak ta eucharistie je taková, prostě opravdu zlom, že tam ten kontakt je, že člověk opravdu ví, že tak jako jo, je tady a je to takový opravdu o hodně bližší než jenom ta modlitba.“ Katka

Způsoby navázání a práce na vztahu jsou různé. Uplatňuje se osobní modlitba, četba či eucharistie. Ta je pojímána jako bližší kontakt s Bohem, jeho přímá přítomnost, která je zprostředkována knězem během rituálu mše. Vztah je tedy navazován jak soukromě, tak i prostřednictvím kněze a spočívá především v rovině kontaktu s Bohem.

2. 3. 2. 4 Náboženská praxe

Samostatnou kapitolou je především návštěva bohoslužeb. Tato praxe, jedna z nejdůležitějších v pojetí církevní věrouky, je v různých obdobích z významněována či opomíjena. V dětství je chození do kostela výrazem náboženství, je jakousi rutinou, povinností, která se musí plnit. V dospívání je v případě změn v náboženské identitě jejich důležitou manifestací. Odklonění od víry či rozhodnutí pro identitu nevěřícího je nejvíce patrné právě ukončením návštěvy bohoslužeb či snížením jejich frekvence. Pro konvertitky bylo naopak potvrzením jejich rodící se víry, jejím symbolem, „*kdy jsem si řekla, že takhle teda ne, že prostě budu teda věřit, začala jsem víc chodit na mše, tajně.*“ (Katka).

V rámci konsolidované víry je pohled na návštěvu bohoslužeb odlišný.

„Že se nad tím člověk zamyslí, ale já, ten můj styl, jako to moje hledání bylo spíš tak jako v tichosti, nebo tak nějak jako stranou. Ani ne tak jako v tom kostele při liturgii, podobně.“ Filip

„No spíš jako zaměření se někam, jako ne že by to vyloženo bylo že člověk jde někam do kostela, nebo že se modlí, nebo tak že jo, to asi...Ale spíš nějaký vnitřní způsob života“ Lucka

„Jo, jít prostě dál než jenom chodit do kostela, respektive odsedět si tu neděli v kostele, jít občas ke zpovědi, eee, prostě prožívat to jako nad rámec těch minimálních povinností, řekněme.“ Petr

Pro Petra a Lucku se stává chození do kostela opět jakýmsi výrazem povinnosti, nyní je ale snaha vedena víru prožívat nad rámec povinnosti, osobněji, Filip preferuje samotu. Samostatný případ tvoří Katka, jejíž pohled je nejbližší církevní věrouce. Mši, přesněji řečeno eucharistii, vidí jako nejbližší možnost kontaktu s Bohem, o který usiluje a také jako možnost kontaktu s věřícími, zažívání společenství. Je tedy výrazem vztahu k Bohu i lidem, který nadřazuje modlitbě a jiným možnostem osobního kontaktu.

Další jmenovanou praktikou je zpověď, která je pojímána jako „prostředek psychologie“ (Ondra) či „sebezlepšení“, zamyšlení se nad sebou (Katka), tedy spíše psychologicky než nábožensky. Vedle toho je opět pojímána jako běžná povinnost. Častěji než při popisu dětství byla zmiňovaná také modlitba, jako možnost kýženého kontaktu s Bohem.

Náboženská praxe zůstává součástí náboženského života i v dospívání, vedle povinnosti je ale nyní z významňován i její přínos pro osobní kontakt s Bohem i pro osobnost věřícího. Přestává být jedinou součástí víry a vedle ní se také projevuje vnitřní život věřícího, který se neodvíjí přímo od praxe.

2. 3. 3 Náboženská identita ve světle teoretických konceptů sociologie náboženství

2. 3. 3. 1 Náboženská socializace

Primární socializace jednoznačně určuje náboženskou identitu v dětství, která je samozřejmá, nezpochybňovaná a nereflektovaná. V průběhu dospívání přichází zpochybnění, tázání se, proč jsem věřící/nevěřící a jestli jím zůstanu. Na to má samozřejmě vliv i sociokulturní prostředí, v němž se mládež pohybuje a které obsahuje prvky náboženské i nenáboženské. Věřící sami popisovali především vliv vrstevníků a rodiny, vedle toho také kněží či učitelů náboženství.

Nevěřící vrstevníci

„Nějak tak myslím, že mám kolem sebe dostatečně tolerantní lidi, takže to všichni nějak tak vzali. A asi to ani tolik nepřijde, že díky tomu, že znám ty lidi především díky gymplu, z nějakého křesťanského prostředí, nebo který jsou s tím, nebo byli s tím nějak konfrontováni, nebo nepřijde jim to divný, tak na mě nikdo nekoukal jako na exota, ale spíš jako normálně, jako že se to moc neřešilo.“ Lucka

„Né, tak víš co, to jsou hlavně o tom, že se ty lidi chtějí bavit o takovejch těch populárních tématech, co se řeší, prostě, jestli jo, teda jseš věřící, ty jako ne, ty bys

je nechal trpět a vy jste takový ty divný co neschvalují ty potraty a tak. Pak ta diskuze se vyvíjí takovým stylem, že oni vybírají takový ty nejvyhrocenější případy a teďka jim to rozmluv, jo, já mám pravdu, ty mi to rozmluv, ty seš ten zpátečnickej... Tak to člověk nerozmluví, to že z toho potom je takovej všelijakej, no... Ta víra se nedá dirigovat, furt.“ Filip

„Občas je člověk že se na něj někdo podívá a „ty věříš?“. Prostě jako na nějakého prostě exotické zvířátko (smích). „Ale tak, co... Vždyť vypadáš docela normálně.“ A pohledy tohoto typu.“ Ondra

V rozhovorech byl vliv vrstevníků pojímán jako lhostejnost ze strany těch, kteří měli s náboženským prostředím zkušenost (např. ze školy), tito vrstevníci byli explicitně nazýváni jako tolerantní. Ze strany vrstevníků, kteří s věřícími zkušenost neměli, byla zdůrazňována zvědavost, spojená s diskusí, která přispívala k rozvoji, ale i k dalšímu zpochybnění víry, v případě, že se věřící nedokázal vyrovnat s negativním obrazem své referenční skupiny. Na jedné straně víra vrstevníkům přijde normální, není divná, ale to je ona část tolerantních vrstevníků. Na druhé straně okolí přijde nenormální (ale na to vypadáš celkem normálně, vy jste ty divný, exot). Vysvětlení, proč by měla být považována za nenormální, leží ve dvou rovinách, jednak je, jak říká Petr, pro nevěřící „zbytečná, šílená, bláznivá“, jednak leží v rovině povinností a názorů, které jsou nahlíženy skrze stereotypy a které popisují věřící jako zpátečnické a asketické.

S těmito koncepty normality věřící sami nakládají a někdy se z nich snaží vydělit tím, že sebe, svou rodinu či společenství, do kterého se zařazují, pojímají jako netypické.

„To není klasický společenství, vůbec (smích). Spíš bych řekla, že jsou to prostě věřící lidé, který... spolu prostě jezdíme na všechny možné akce... jako že se spíš vidíme v tom kostele, nebo tak, že třeba my jezdíme za tím M [kněz], každé tejdě, a tak to je tak že máme mši, ale pak kecáme úplně o všem možným, jako, ale pak se to třeba stočí na tu, jako že ta víra k tomu patří, ale je to úplně normální, jako, žádný hurá akce, prostě, zas nechci teda pomlouvat (smích). Prostě takový normální, za což jsem teda dost vděčná. Asi to není úplně klasický katolický společenství, nic proti nim.“ Lucka

Toto vymezení věřících na „vyloženě katolické“ (Petr) či „klasicky katolické“ (Lucka) slouží zřejmě k tomu, aby věřící poukázali na svou umírněnost a tím se pro nevěřící přiblížili definici „normální“. Díky nevěřícím vrstevníkům se věřící dozvěděli, jak je jejich skupina pojímána ve společnosti.

Věřící vrstevníci

Věřící vrstevníci působí odlišně. Tam, kde se věřící pohybuje v jejich většinovém prostředí (např. škola), je chápán jejich vliv na vývoj víry jako dvojznačný – ulehčuje jej, ale tato snadnost zároveň vývoj zpomaluje, vrstevníci zdánlivě nepřinášejí nic nového. V případě, že věřící přátelé či známí chybí, nastává ale nepříjemný pocit

izolace a osamocení. Vliv věřících vrstevníků byl podstatný zejména pro obě konvertitky, které se díky nim, ale také díky škole a komunikaci s knězem dostaly k náboženství blíže. Víra je součástí života, aniž by byla s vrstevníky běžně komunikována, komunikace je ale podstatná při vyrovnání se s pochybnostmi a víru usnadňuje tím, „že v tom člověk není sám“.

Na změnu vyznání vrstevníci nijak významně nereagovali. Je ale možné, že došlo ke změně sociálního pole a tak konfrontace ani nemohla proběhnout. Marek například říká, že se během změn začal obklopotvat spíše nevěřícími, ostatní ale o změně přátel či jejich záměrném výběru nemluvili. Víra je důležité kritérium pro výběr partnera, Marek by věřící partnerku nechtěl, Katka se zmiňovala o tom, že si hledá partnera katolíka. Víra tedy podstatně ovlivňuje rodinné a partnerské vztahy, v rovině přátelství ale respondenty jako zásadní kritérium chápána nebyla.

Rodina

Vliv rodiny v dospívání se liší podle toho, zda respondent pokračoval v rodinném vzoru či ne. V prvním případě je vliv rodičů v dospívání považován za nepodstatný. V případě odklonu od rodinného vzoru se situace liší. Taková situace nastala v případě Petra, Marka, Katky a částečně i Lucky. U Petra nevyvolala žádnou reakci, rodičům neměl potřebu své rozhodnutí sdělit a oni o něm také později nemluvili. U ostatních byla situace jiná.

„Já vím, že jsem doma tajila, že chodím do toho kostela v neděli, i když k tomu asi nebyl důvod. Tehdy, když jsem chodila do těch tanečních, máma to věděla, ale tátovi jsem to neříkala, že jsem se spíš asi bála, jak to přijmou...Ale v pohodě, jako že oceňuju, že ta rodina to v podstatě podporovala.“ Lucka

„Tak já se to určitě bojím přiznat, třeba před rodinou, jako že bych přišel a řekl tak dneska jsem s tím seknul, tak to určitě ne, jo. Nevím, prostě je to pro mě nějak nepříjemný, no...Jako zase kdyby to mělo bejt ideální tak oni by se měli smířit s tím, že jsem se tak rozhodl, prostě, ale já vidím že oni to nedovedou, třeba. Třeba táta si myslím jako že asi ne.“ Marek

„Ale, jako až celkem pozdě [se svěřila] takže z tadyhle toho důvodu, protože jsem se rozhodla, že tohle je moje cesta a že prostě se jednou nebudu ohlížet na rodinu, že tady jde o hodně a jde o mě.“ Katka

Otázka náboženství je očividně pro některé rodiče i jejich potomky velmi důležitá, natolik, že je důvodem pro nelibost (i dostatečným důvodem, proč se jí vystavit), konflikty a může narušit vzájemné vztahy. Toho si zřejmě Marek s Katkou a Luckou byli vědomi a proto jejich počáteční reakcí na změnu víry bylo její utajení či nekomunikace, které předešlo možným konfliktům, přesto časem zřejmě vznikla potřeba se svěřit. Matky byly prvními (či jedinými), s kterými se o rozhodnutí mluvilo.

To může být dáno tím, že k ne/víře mají mírnější postoje (což naznačovali Marek a Katka), ale možná mají větší důvěru či lepší vztah, to nemohu jednoznačně říci. Mají rodiče, před kterými skrývají změny a kteří následně nelibě nesou změnu víry jejich potomka strach z odlišného životního stylu, hodnot, či se jedná o zklamání z neúspěšné výchovy? Či se jedná o výraz stereotypů? Lucka mluví o tom, že rodiče, ač nepraktikující, mají ke křesťanství vztah. I přes její původní strach byla jejich reakce pozitivní. Mezi nazíráním na náboženství Lucky a jejích rodičů není podstatný rozdíl. U Katky je tomu jinak, sice si myslí, že rodiče možná v něco věří, ale institucionalizované křesťanství se jim „nelíbí“, kvůli víře měli problémy i s Katčinou nevlastní sestrou, připisuje jim materiální hodnoty a navíc – Katčino přiznání skutečně „nedopadlo příliš dobře“. Přes tlak rodiny si Katka i Marek za svým rozhodnutím stojí. To může poukazovat na přesvědčení, že náboženská identita je výrazem subjektivity, která má pro respondenty větší hodnotu než konformita s významnými druhými.

Kněží

Kněz je v církevní věrouce prostředníkem mezi člověkem a Bohem, zprostředkovává církevní učení, slouží bohoslužby, figuruje jako zpovědník a uděluje svátosti (křtu, biřmování, manželství, atd.). Význam, jaký je knězi připisován, může být vodítkem k tomu, jak je vnímáno církevní náboženství.

„Ty církevní představitelé, s kterými jsem se dostal do styku, to byli kněží především, no a...s těma jsem se dostával do styku především při mších. A tam oni mají takovou...já nevím úplně jak to popsat...prostě tam jedinej ten kanál, kterej by mohl ovlivňovat tu víru těch jejich farníků nebo těch lidí který jsou v tom kostele jsou ty jejich kázání, který já jsem moc neposlouchal.“ Petr

„Když jde člověk ke zpovědi, tak je to taky spojený většinou s určitým duchovním rozhovorem a musím říct, že jsem měla štěstí na tři, čtyři velmi dobré zpovědníky, který, ač jsem je viděla třeba jednou v životě, tak v tu chvíli mi jako strašně pomohli, jednak, jako ani to nespočívá jenom v tom rozhřešení, ale spíš v tom, co potom řeknou a takhle a musím říct, že od některých si to pamatuju dodneška.“ Katka

„Každý kněz si myslím ovlivní to společenství, který je tam kolem, jako i způsobem své víry, toho na co se zaměřuje a tak, takže i tadytím, myslím, že člověka nějak trochu nasměruje, i když se to potom samozřejmě nějak změní, nebo mění...“ Dále hovoří o konkrétním knězi.

„Spíš asi jako, asi jako člověk sám o sobě, si myslím, nebo jak člověka ovlivní někdo blízký, tak prostě tak, že to jako pro mě není kněz, ale jako kamarád...Myslím si, že je to jeden z lidí úplně nejbližších mně, že je to někdy hodně brácha a ani ne tolik kněz, ale zároveň s ním můžu mluvit i tady o tom, nebo k němu chodit ke zpovědi, nebo tak... takovej dost specifický vztah, někdy jako (smích).“ Lucka

Kněží jsou v rozhovorech zachyceni zejména ve dvou extrémech a to jako významní druzí a jako institucionální funkcionáři. V prvním případě působí jako blízcí či přátelé,

s kterými se věřící stýkají i mimo farnost a sdílejí s nimi svou víru a názory na ni, v tomto případě je vliv podstatný. To je případ Lucky, u té je třeba také podotknout, že jako jediná hovoří o konkrétním společenství a aktivně se podílí na chodu farnosti. V druhém případě se nejedná o osobní vztah, kněz je především kazatelem a jako takový nemá na osobní vývoj téměř žádný vliv. Takto kněze pojmají Petr a Filip, u nichž byla/je naopak víra nejvíce individualistická, její těžiště hledají o samotě a znamená především osobní zdokonalování. Uprostřed stojí kněz, s kterým věřící přímo komunikuje, ale zůstává na pozici autority a nevzniká hlubší osobní vztah. To se týká zpovědi a osobních rozhovorů, kdy pomáhá víru směřovat a částečně ji ovlivňuje. Takto popisují kněze Katka a Ondra, oba navíc hovoří o společenství, ale Katka do žádného nepatří, ačkoliv by chtěla a Ondra se o něm více nezmiňuje, ačkoliv přísluší k farnosti a dříve ministroval. Vliv kněží popisovaly spíše konvertitky, které zejména na začátku své víry kněze vyhledávaly a dostávaly se díky nim k náboženské praxi.

Kromě rodiny, vrstevníků a kněží respondenti hovořili také o učitelích náboženství, kteří na ně měli vliv v případě zajímavé výuky, kdy podněcovali zájem o náboženství, případně teologii (Katka, Lucka, Petr).

Ačkoliv na náboženskou identitu a její průběh má sociální prostředí nesporný vliv, věřící zdůrazňovali, že pozdější rozhodnutí pro ne/náboženskou identitu bylo výrazem jejich subjektivity, vnitřní potřeby. Ta se ale také v případě věřících od dětství může odvíjet od primární socializace, náboženství totiž dává „jistotu, že život má nějaký smysl“ (Filip), který ateistický diskurz zřejmě nenabízí. O této funkci náboženství mluvili Filip a Petr. U všech respondentů se dá se také hovořit o heterogenní náboženské socializaci, která způsobuje vědomí relativity světů a uvědomění možnosti volby.

2. 3. 3. 2 Danost nebo volba; připsaná, získaná, nebo deklarovaná identita

V dětství je náboženská identita jednoznačně připsaná, má velmi podobné rysy, jaké popisoval Peek v dětství mladých muslimů [Peek 2005]. Leží v rovině samozřejmosti, je nereflektovaná a nezpochybňovaná a je především výsledkem náboženské socializace. Naopak později, v dospívání, už za připsanou nemůže být považována. Není daná, ale naopak je výsledkem vědomé volby a rozhodování, do něhož zasahuje především osobní potřeba víry. Náboženská identita nefunguje jako nálepka, je spjata s emocionálním ztotožněním. Identita se mění, její přijetí ani odmítnutí nemusí být

definitivní a sami věřící jsou si vědomi její křehkosti, s kterou se snaží vyrovnat pomocí „péče o víru“. Nemohu ale souhlasit s Bergerovým názorem, že hodnoty se pohybují v rovině preferencí a nejistoty a mohou se kdykoliv změnit [Berger 1997: 60–61]. Nejistota, která se v rozhovorech vyskytovala, nikdy nezasahovala hodnoty, ale spíše pramenila z vlastní schopnosti věřit bez pochyb či dodržovat pravidla. Na základě výsledků výzkumu musím potvrdit typologii vývoje, jak ji uvedl Peek – identita se skutečně v rámci dospívání přesunuje z kategorie připsané do kategorie identity získané. Co se týče poslední fáze, kterou popsal Peek jako deklarovanou identitu, je srovnání obtížnější. Peek ji jednoznačně spojuje s krizí, vedle toho katolická víra není u laiků nijak výrazně opticky rozlišitelná, jako tomu je v případě ženského oděvu v islámu. Věřící tedy mohou operovat s tím, komu a jak svoji náboženskou identitu odhalí. Spíše než záležitostí prvního pohledu je viditelnost náboženské identity otázkou komunikace a identita je sdílena jen s někým.

„No tak spíš bylo takový první, spíš jako nejasný, nejistý vůbec jak se k tomu okolí chovat navenek, protože dá se říct, že to jsou dva životy, v mém případě. No tak pak jsem pochopila, že z těch dvou by se měl stávat jeden, takže ačkoliv jsou to dodneška trošku dva životy, tak jsem se snažila to nějak sjednotit a nemám prostě problém ve škole, nebo takhle, prostě normálně se bavíme, to je úplně v pohodě.“
Katka

Jak ukazuje Katčin příklad, je možné se ve vztahu k okolí pohybovat mezi identitami věřící – nevěřící zároveň, pro vnitřní integritu to však může představovat problém. Důvodem pro skrývání byl v jejím případě negativní postoj rodičů, později se ale svěřila. Fáze náboženství jako obecně deklarované identity tedy v rozhovorech přítomna nebyla, deklarace v rámci rodinného prostředí s odlišným vzorem se ale objevila.

2. 3. 3 Hervieu-Léger – Náboženství v pohybu, náboženské figury[1999]

Figura praktikujícího věřícího bez vnitřního příklonu k víře se neobjevila, respondenti se raději od víry odklonili, než aby setrvali pouze v rovině neinternalizované vnější praxe. Z prožívání náboženství, jak ho věřící popisovali, se praxe nevytrácí, zdůrazňováno je vedle ní také vnitřní prožívání víry, které není závislé na praxi a umožňuje prožitek i mimo ni.

Co se týče figury poutníka, sice se v rozhovorech objevuje metafora cesty, ta poukazuje především na proměnlivost víry, její vývoj, je cestou k vnitřní spokojenosti a vztahu k Bohu. Správná cesta je ale vymezená katolictvím, není v ní přítomno experimentování s prvky jiných náboženství či uvažování o změně denominace. Moment pohybu a proměn se tedy v rozhovorech objevil, ale dočasné asociace patrné

nebyly. Víra ale není ve všech případech stejná, jsou odlišné důrazy na společenství. Je ale třeba mít na vědomí, že jsem hovořila pouze s věřícími hlásícími se ke katolictví.

Konverzí prošla Katka, Lucka, návratem k náboženství Filip. V jejich případě je skutečně volba náboženství pojmána jako výsledek osobní subjektivity a potřeby a projevuje se emocionálním poutem k náboženství, natolik, že se Katka postavila tlaku rodiny. Ostatně u všech věřících, kteří ve víře pokračovali, došlo k osobní volbě náboženství a tak by s trochou nadsázky i oni mohli být považováni za konvertity, mezi něž Hervieu-Léger zahrnuje i osoby, jež prošli reafiliací, tedy znovuoobjevením původní náboženské identity.

Závěr

Náboženská identita i víra se v dospívání vyvíjejí. V dětství leží v rovině samozřejmosti, jsou nereflektované a nezpochybňované a jsou především výsledkem náboženské socializace či rodinné výchovy. Primární socializací ale vývoj náboženské identity nekončí. Změny, kterými víra a identita procházejí v dospívání, jsou dány především narušením samozřejmosti, přemýšlením a zpochybňováním dosavadní identity. Tyto procesy jsou typické pro období puberty a adolescence, jak je popsal Erikson [2002], ale neustávají ani ve věku, kdy jsem s věřícími mluvila (22–24 let), což může být odrazem života v pozdně moderní pluralitní společnosti. V dospívání nastupuje vědomá reflexe náboženství, jeho potřeby a vlastní víry, která vede k rozhodnutí o náboženské identitě. Víra v dospívání přestává být pouze povinností a přesunuje se do dimenze osobní víry a vztahu k Bohu. Náboženská identita prochází změnami, dochází k přijímání i opouštění víry, ale také návratům, nedílnou součástí víry se stávají pochybnosti. Náboženská identita v tomto případě není pouze nálepkou či připsanou identitou, ale identitou získanou a vědomě rozhodnutou, emocionálně prožívanou a zasahující do ego-identity.

Výsledky výzkumu jsou v zásadě ve shodě s míněním soudobých sociologů náboženství, kteří zdůrazňují v rámci víry a náboženské identity moment volby, který je typický pro život v pozdně moderní pluralitní společnosti. Z tohoto pohledu tedy výzkum přinesl především potvrzení stávajících teorií a bližší vhled do toho, jak, proč a kdy k volbě dochází.

Možností, jak na výzkum navázat, se otevírá více. Předně je možné zjišťovat, zdali podobný vývoj platí i pro ostatní náboženské denominace, případně v čem se liší a proč. Zajímavé by také bylo sledovat vývoj víry do pozdějšího věku, dospělosti, případně stáří a také přidat srovnání s prožíváním víry a náboženské identity na venkově. V neposlední řadě by výzkum mohl navázat analýzou náboženství v odlišných vzdělanostních skupinách, případně etnikách žijících na českém území.

Seznam použité literatury

- Beit-Hallahmi, Benjamin. 1991. „Religion and identity: concepts, data, questions.“ *Social Science Information* 30: 81–95 [online] [cit. 7. 4. 2009]. Dostupné z: <<http://ssi.sagepub.com/cgi/content/refs/30/1/81>>.
- Bauman, Zygmunt. 2002. *Tekutá modernost*. Praha: Mladá fronta.
- Berger, Peter L. 1997. *Hledání víry ve věku lehkověrnosti*. Brno: Barrister & Principal.
- Berger, Peter L., Luckmann, Thomas. 1999. *Sociální konstrukce reality*. Brno: CDK.
- Bernard, Josef. 2008. „Osobní identita v diskurzu pozdní moderny.“ Pp. 120–135 in Jiří Šubrt a kol. *Soudobá sociologie II*. Praha: Karolinum.
- Collet Sabe, Jordi. 2007. „The Crisis in Religious Socialization: An Analytical Proposal.“ *Social Compass* 54 (1): 97–111.
- ČSÚ. 2003. „Obyvatelstvo podle náboženského vyznání a krajů.“ [online] [cit. 5. 6. 2008]. Dostupné z: <[http://www.czso.cz/csu/2003edicniplan.nsf/t/7A002EDC16/\\$File/41100305.pdf](http://www.czso.cz/csu/2003edicniplan.nsf/t/7A002EDC16/$File/41100305.pdf)>.
- Erikson, Erik H. 2002. *Dětství a společnost*. Praha: Argo.
- Giddens, Anthony. 1999. *Sociologie*. Praha: Argo.
- Giddens, Anthony. 2000. *Unikající svět: Jak globalizace mění náš život*. Praha: Slon.
- Giddens, Anthony. 2003. *Důsledky modernity*. Praha: Slon.
- Halík, Tomáš. 2000. „Katolická církev v České republice po roce 1989.“ [online] [cit. 12. 4. 2009]. Dostupné z: <http://www.halik.cz/clanky/cirkev_po_1989.php>.
- Hamplová, Dana. 2000. „Šetření ISSP 1998 – Náboženství.“ *Sociologický časopis* 36 (4): 431–440.
- Hamplová, Dana. 2008. „Čemu Češi věří: Dimenze současné české religiozity.“ *Sociologický časopis* 44 (4): 703–723.
- Hamplová, Dana. 2008. „Religiozita a demografické charakteristiky.“ Pp. 198–206 in Nešpor, Zdeněk R., Václavík, David a kol. *Příručka sociologie náboženství*. Praha: Slon.
- Hamplová, Dana. 2008. „Religiozita dospělých v České republice na počátku 21. století.“ Pp. 20–30 in Lužný, Dušan, Nešpor, Zdeněk R. a kol. *Náboženství v menšině*. Praha: Malvern.
- Hendl, Jan. 2005. *Kvalitativní výzkum*. Praha: Portál.
- Hervieu-Léger, Danièle. 1999. *Le pèlerin et le converti: La religion en mouvement*. Paris: Flammarion.

- Keller, Jan. 2004. *Úvod do sociologie*. Praha: Slon.
- Kopřivová, Markéta. 1996. „Konverze a změna životních hodnot.“ Pp. 196 in Převrátíl, Martin. *Sociologie z masa a krve*. Praha: Fakulta sociálních věd UK.
- Lužný, Dušan. 2005. *Řád a moc*. Brno: Masarykova univerzita.
- Lužný, Dušan, Nešpor, Zdeněk R. a kol. 2008. *Náboženství v menšině*. Praha: Malvern.
- Možný, Ivo. 2006. *Rodina a společnost*. Praha: Sociologické nakladatelství.
- Nešpor, Zdeněk R. 2004. *Jaká víra?*. Praha: Sociologický ústav Akademie věd ČR.
- Nešpor, Zdeněk R. 2008. „Religiozita a spiritualita.“ Pp. 167–172 in Nešpor, Zdeněk R., Václavík, David a kol. *Příručka sociologie náboženství*. Praha: Slon.
- Nešpor, Zdeněk R., Navrátilová, Jolana. 2001. „Náboženství a sekularizace v České republice.“ *Sociální studia* 0 (6): 111–125.
- Nešpor, Zdeněk R., Václavík, David a kol. 2008. *Příručka sociologie náboženství*. Praha: Slon.
- Nešporová, Olga. „Rodina a příbuzenství.“ Pp. 212–218 in Nešpor, Zdeněk R., Václavík, David a kol. *Příručka sociologie náboženství*. Praha: Slon.
- Ondrejko, Peter. 2004. *Socializácia v sociológii výchovy*. Bratislava: Veda.
- Peek, Lori. 2005. „Becoming Muslim: The Development of a Religious Identity.“ *Sociology of Religion* 66 (3): 215–242.
- Peroutka, Martin. 2007. *Hledání spirituální identity v adolescenci. Vliv rodičů a vrstevníků*. Praha: Univerzita Karlova.
- Roškotová, Markéta. 2005. *Identita očima sociologické teorie*. Praha: Univerzita Karlova.
- Sak, Petr. 2000. *Proměny české mládeže*. Praha: Petrklíč.
- Singly, Francois de. 1999. *Sociologie současné rodiny*. Praha: Portál.
- Strauss, Anselm, Corbinová, Juliet. 1999. *Základy kvalitativního výzkumu*. Boskovice: Albert.
- Váně, Jan, Kreidl, Martin. „Přehled výzkumů mapujících religiozitu v ČR po roce 1989.“ *SDA Info* 3 [online] [cit. 18. 4. 2009]. Dostupné z: <http://archiv.soc.cas.cz/download/87/sda01_34.pdf>.

Příloha: Ukázka rozhovoru – Filip (text)

Filip, 21 let, pochází z věřící rodiny, rodiče i sourozenci jsou věřící. Žije v Praze s rodiči, studuje na Přírodovědecké fakultě UK chemii.

T: Já začnu obecněji, tak uvidíš, jestli k tomu budeš mít co říct. Začneme s tím, kdybys mi popsal, jakou roli hraje víra v tvém životě, teď.

F: Teďko, jako, víra, jo? No je to spíš takovej záchrannej kruh než jako nějaká jistota, spíš je to nějaká podpora, prostě furt člověk nějak pochybuje. Já jsem teda zatím spíš ve fázi takovýho jako hledání a takovýho toho toužení, mít se po čem chytnout. Nějakej ten záchranek kruh, jako. Není to ve mně zas tak pevný.

T: Hm.

F: Nevím, co je jako...

T: Takže to ještě nemáš jako nějak ujištěný, že se to pořád vyvíjí.

F: No furt se to vyvíjí, no, dlouho to bylo jako takový nějaký vachrlatý, ale myslím, že teďka se to jako nějak vyvíjí, protože myslím, že je potřeba nějak jako v tý víře je prostě potřeba udělat jako nějakej takovej ten krok právě na tom pomezí toho dospívání, jo, že je člověk v začátku jako pokřtěnej a je tam vliv tý rodiny, no a potom vlastně jak bere člověk ten rozum do hrsti tak...tak vlastně že jo, o tom začne přemýšlet, a měl by se teda znova rozhodnout, jestli jo, nebo ne. Já jsem teďka v tom rozhodnutí jo nebo ne. Ale spíš teda inklinuju k tomu jo, ono to tak většinou dopadá, že jo, co si budem nahlávat

T: ☺

F: To je jako takovej ten krok, kdy je člověk biřmovanej. Až budu mít tu jistotu, tak třeba půjdu k tomu biřmování, ale zatím to ještě asi nehrozí. Takže tak.

T: Jasný. Co to pro tebe znamená být věřící?

F: No co to znamená.....Tak určitě to znamená nějaký jakoby, hlavně nějakou morálku, že jo.

T: Hm.

F: No a taky jako...taky by to měla znamenat takovou tu jistotu, kterou jako hledám. V takovém tom širokém smyslu, nevím, jestli to má cenu nějak jako rozebírat, ale já bych to stejně asi nebyl schopen vyslovit.

T: Jistotu čeho?

F: Tak jistotu že třeba jako ten život má nějakej smysl, že má cenu jako na ten život koukat jako z širších souvislostí, a...v podstatě to, že všechno tohleto má nějakej smysl. A že jako to že jak vlastně ta víra, nebo ten Bůh posvěcuje všechno, co člověk koná, tak jistotu toho, že to co konám bude posvěcený, že to bude správný, teda pokud jakoby se svěřím, jako by se svěřím do tý boží vůle.

T: Hm

F: Smích

T: Dobrý, dobrý, tak teď bysme se dostali k tomu dětství, kdybys dokázal popsat, jak ta víra vypadala jakoby v dětství, kdybys dokázal popsat, jakou tam hrála roli...

F: Jo, no tak dětství, tak já jsem že jo z katolický rodiny...rodiče jsou věřící, táta víc, máma míň, ale jako oba jsou věřící, táta to jako všechno hrozně prožívá...Sourozenci jsou všichni věřící, takže jako to bylo samozřejmý že jsem věřící, jako, pokřtěnej, do kostela každej tejdén, ze začátku nějaký náboženství, že jo, a tak nějak co by mě v tom vadilo, že jo, jsem byl malej, tak člověk nějak tak nepřemýšlí, nějak to moc neřešil, všechno tak nějak bral. Takže znám nějaký takový to povědomí o Bibli, to znám, ale nějaký jakoby hlubší obrácení, prostě takovej ten hlubší vztah, že jo, to člověk nachází

až později. Zhruba tak když mi bylo takovejch těch 12, 13, tak jako zhruba, ne, na tom křesťanským gymnáziu tak mi to bylo všechno takový volný, jak jde člověk do tý puberty, že jo...

T: Hm

F: Tak jsem o tom začal tak nějak jako uvažovat a nakonec mi to přišlo takový zbytečný a začal jsem si říkat, tak to je vlastně blbost, že jo, vždyť to může být nějak jinak...si říká potom, ta víra, že jo, proč bych měl vlastně věřit, si říká, potom, vždyť všichni jsme vlastně dobrý, všichni jsou dobrý, tak na to toho Boha nějak nepotřebujem, nějakou tu vyšší sílu, nějakou vyšší morální. Pak mi to přišlo divný že...Často když je někdo věřící, tak...že, já nevím jak to říct, teď. Ale že je tam ten život věčný na konci, to se mi nějak, s tím jsem se docela dlouho potýkal, možná že to ani teďka nemám úplně vyřešený, ale přišlo mi hrozně divný, nebo divný, takový, že...teďka se budu nějak omezovat, teďka se prostě jako teďka se budu nějak umravňovat a tak, a pak mě čeká prostě věčněj život, kde to budu moct všechno pořádně rozjet, je to takový jako, takový jako něco za něco. A tak v tomhleto pohledu jako v tom něco za něco jsem na tu víru koukal, nějak pro mě přestávala bejt jako v tomhle ohledu zajímavá. Protože jsem si myslel že člověk může bejt dobrej nejenom, nebo neměl by bejt dobrej pro to, aby to pak mohl někde roztočit, že jo

T: Hm

F: Tak z tohotohleto jsem snad asi už vyšel, potom, z tohotohleto názoru, ale tak jako tohle bylo právě tak jako u nějakého toho myšlenkového, takovejch těch nejasností, kdy si člověk tak jako říká jestli to má smysl, nějak jsem to moc neprožíval, no. A to trvalo docela dlouho. Tak rok dva zpátky, si myslím že třeba se na to člověk začal dívat nějak jinak, no.

T: Hm.

F: Protože teďka jsem byl právě před Vánocema, jsem byl s bráchou v kláštře trapistickým a tam bylo dost prostoru nějak jako přemejšlet a nějak jakoby číst nějaký ty knihy, protože na to nemám doma moc čas, nějak do toho nedávám a víc o tom uvažovat, že jo, nějak si to ujasnit, jestli jako má cenu, nebo nemá cenu ta pouť, jak už jsme předem řešili. Ale tam to bylo takový finální a já myslím že jsem se rozhodl jako pro víru, tak hurá ☺

T: ☺

F: Člověk o tu víru musí nějak pečovat, no, já jsem moc nepečoval, tak doufám, že snad to bude lepší, no.

T: A proč ses pro ní nakonec rozhodl, teda?

F: Protože jsem asi nějak vždycky věděl že je to dobře, že...já jsem asi, i když jsem jí asi tak opouštěl, nebo jsem váhal, tak jsem asi věděl že věřím, že je to správný a bylo to ve mně. Možná je to tou výchovou, asi, asi si budeš myslet, že je to výchovou, ale...asi i je, ale podvědomě jsem věděl, že se k ní asi stejně jednou vrátím, nebo že bych se k ní stejně jednou měl vrátit, protože jinak to bude zlý. A nejenom kvůli mému okolí, ale i kvůli mně, protože si myslím, že to náboženství má v sobě obrovskou jakoby tu morálku, ten kontext...a že se na to docela často zapomíná a na nějakých věcech by se jako mělo stavět a to náboženství hodně v tomhleto ohledu má co říct. Zvlášť prostě v týchletý době si myslím že je to taková jako jistota. Spíš jak jsem řekl, že jsem jako odpadl, dejme tomu odpadl, tak tu dobu jsem tak jako nějak hledal, jestli třeba tímhle způsobem se k tomu dostanu, nebo, eee, nebo jak...najít cestu, že jsem prostě hledal...Ale věděl jsem, že ho najdu a doufám že jsem tak nějak našel, ale třeba tak nějak budu hledat časem znova, tak je potřeba o to nějak pečovat, o tu víru. ☺

T: Tak výborně. ☺ No a když mi řekneš jak to v tý rodině probíhalo, nebo jak v dětství, co to pro tebe znamenalo?

F: Tak co to znamenalo, no tak, to byla taková spíš taková, já jsem to nějak neprožíval, malý dítě to nějak neprožívá, že jo, to byla spíš taková jako rutina, taková součást dne, prostě neděle, jde se do kostela, šlo se do kostela. Tak se jde ke zpovědi jednou za čas, no tak se šlo, no, pak mě to nějak přestalo motivovat, takže jsem nechodil, že jo...

T: *Hmm.*

F: Prostě to byla součást dne, nedílná prostě, tak tam to patří, že jo. Já myslím že jsem k tomu nějak hlubší pouto neměl, ale to si myslím že je docela normální u nějakých jako desetiletých dětí, když...

T: *Hmm*

F: Třeba se mýlím, že jo.

T: *No, dobře. Já se tě teda zeptám ještě kdo myslíš že tu tvoji víru ovlivnil, nebo jestli jsou tu nějaký lidi..*

F: Tak, jako jestli někdo rozhodně ovlivnil ale...to jsou prostě lidi z mého okolí, já jsem měl prostě to štěstí že se jako stýkám s lidma jako s...sourozenci jsou věřící, že jo, kamarádi, s kterejma jsem chodil do skautu tak tam všichni byli věřící, nebo většina byla věřící no a my jsme tak jako byli vedený, když se jde jako na trojdenku, nebo když se někam jede o víkendu tak ta neděle tam patří, že jo...

T: *Hmm.*

F: Takže hodně lidí tam bylo věřící, takže jako docela znám, kamarádi jsou většinou věřící, křesťanský gymnázium, že jo a tadyty lidi, vždyť se na ně podívej, že jo. Je fakt že asi, asi v tom mém hledání mě třeba zbrzdilo to, že jsem šel na to jiný gymnázium, protože tam, tam najednou, pro mě to bylo úplně jiný, protože já jsem vždycky chodil do třídy která tak nějak byla jako křesťanská, na základce, že jo, ta byla nějaká taková křesťanská, nebo křesťanštější, pak jsem šel Voršílkám, tak to je jako vyložený, že jo, takže vždycky to tam nějak patřilo a najednou jsme šel do třídy a ty jo, tak jsem si říkal „Ten je, není, není, není...není, není, není, není, ta by mohla, ne není.“ Na druhou stranu mi přišlo že jsem sám a pak že tam třeba jsou 2 lidi, 1, 2, lidi třeba jsou takový jako...No, rodiče taky, tak nevím, mně to přišlo že těm lidem tam to bylo tak jako docela volný, občas jsem se tam bavili o víře, další mi to tak vždycky jako, nějak jako řekli že vlastně ne, ale že to je zajímavý, jo vždycky takhle nějak že to je zajímavý, ježiš, to je super, ale...pak jim to člověk začal vysvětlovat asi a nějak to nemělo cenu. Protože já jsem v tom neměl jasno, takže jsem to nevysvětlil.

T: *Hmm.*

F: Takže rozhodně mě okolí nějak ovlivnilo....tak, no ☺

T: *☺ A jak tě ovlivnilo?*

F: No rozhodně pozitivně v tom smyslu že jsem se ujistil že ta víra má smysl a že, že v té víře se ty lidi musej navzájem posilovat, že jo. Ale třeba můj nejstarší brácha ten je hodně věřící, takovej jako hodně horlivej, tak ten byl, vlastně svým způsobem je to můj vzor, co si budem povídat, no a prostě protože je to frajer, no tak co by ne, že jo. Tak ten, ten že jo o tom mluví, tak ho poslouchám a přemejšlím o tom, že jo. Pak jeden kamarád, prostě, varhaník, tak ten, prostě výborném člověk, z toho to úplně prýští, ta víra, jo, to je takový jakoby, to jsou ty lidi, kterejm prostě, který poznáš a potkáš a vidíš, že prostě ses potkala s Bohem nebo s takovou nějakou jeho přítomností. Vidíš, že v tom má prostě jasno, je vidět, že prostě toho Boha miluje a je si jistej svým životem a všechno mu dává a dostává od něj a to je prostě hrozně krásný, tadyten vztah... Takže to jsou takový jako činitelé, to jsou asi tyhle dva lidi, ten nejstarší brácha a tenhle ten kluk, tak ty mě asi tak jako pokud bych měl jmenovat, tak tyhle dva bych asi...

T: *Nejvíc*

F: No, nejvíc, ale ostatní lidi v tom mají samozřejmě prsty taky.

T: *Tak jo, tak já ti řeknu pár teda lidí a ty mi řekneš, jestli tě ovlivňovali, nebo jak.*

F: Nó.

T: *Tak rodina.*

F: Tak jako ovlivnila no, ale spíš na tom začátku...Ale vlastně vždyť brácha je taky rodina, že jo ☺ To si myslím že mě nějak asi ovlivnila. Ne nějak jako naprosto nejvíc, protože člověk ten krok stejně musí nakonec udělat sám, ale rozhodně tam nějaká míra ovlivnění je. Ale třeba ze strany rodičů to není nic moc. To moc ne, no.

T: *Hm, dobře. Když vezmeš vrstevníky?*

F: Vrstevníci, no, tak...Tak taky si myslím že tam nějaká míra ovlivnění je, i když není třeba úplně přímá, protože tady jsou, sice o těch otázkách tady nediskutuje, ale proč by se mělo o tom diskutovat, o nějaký víře. Potom někomu je třeba z toho...by to bylo divný, nějak. Vrstevníci asi tolik neovlivnili, že jo, to je třeba ten kluk co jsem říkal, ale ten je starší, jako o dost. Takže vrstevníci ani tolik ne. Ale samozřejmě všichni v tom mají nějakou roli.

T: *A třeba nějaký církevní příslušníci?*

F: No, to ani moc ne, teda. Já jsem nikdy nějak neměl příležitost se s nějakýma sblížit, protože my jsme takový vždycky uzavřenější naše rodina byla a tak, nevím, jestli to je takovej nějaký sociální typ, tak církevní příslušníci asi ani ne, tak to víš, že některý kněží mají pěkný kázání, jiný ne.

T: *Hm.*

F: Že se nad tím člověk zamyslí, ale já, ten můj styl, jako to moje hledání bylo spíš tak jako v tichosti, nebo tak nějak jako stranou. Ani ne tak jako v tom kostele při liturgii, takže církevní příslušníci ani moc ne.

T: *Hm. Super. Tak, ještě se zeptám, jak to přijímalo okolí, jestli prostě byly nějaký reakce na to, že jsi věřící, nebo nebyly?*

F: No, tak, okolí, tak ono to člověk nemá vytetovaný na čele, ale je fakt že to nějak asi působí z toho člověka, protože dost lidí jako odhadlo, dost lidí, teda některý lidi, jedna holka, no, dobře ☺

T: ☺

F: Ale že jako říkala že to prostě pozná na lidech, že jsou věřící a tak. Protože co já dělám vedoucího na táboře, tak víceméně i ten sbormistr, protože to je pěveckej sbor, tak ta sbormystrině říkala že i proto si mě vybrala, že jako, teď jak to říct, že ty lidi jsou nechci jako spolehlivější, ale že jsou v tom jako jasnější a že ten přístup k těm klukům, třeba k těm dětem mají takovej jakoby příjemnější, jo. Nevím, jestli to je pravda, ale faktem je že další ty vedoucí co potom přibývali s časem taky jsou jako věřící, no, většinou, ten druhý sbormistr je taky věřící člověk, takže to asi třeba nějak poznat je. No a reakce těch lidí na to, já nevím, většinou byly takový spíš jako zvědaví, že nevědí moc o čem to je, bohužel, je těžký s pokusit jim to nějak zprostředkovat, protože to je strašně osobní věc, a často když člověk má něco co se mu líbí a je z toho strašně nadšený a teďka to začne cpát někomu dalšímu, tak ten další to prostě nemá šanci pochopit. Takž je lepší si ty pěkný věci nechávat pro sebe.

T: *Hm.*

F: Takže nějak spíš to je takový jo, jseš věřící, super, aha, a co vlastně, aha, hmm, dobře no tak jsem dál☺

T: ☺ *Takže nic zvláštního?*

F: Né, tak víš co, to jsou hlavně o tom že se ty lidi chtějí bavit o takovejch těch populárních tématech co se řeší, prostě, jestli jo, teda jseš věřící, ty jako ne, ty bys je nechal trpět a vy jste takový ty divný co neschvaluju ty potraty a tak, no tak. Pak ta diskuze se vyvíjí takovým stylem že oni vybírají takový ty nejvyhrocenější případy a teďka jim to rozmluv, jo, já mám pravdu, ty mi to rozmluv, ty seš ten zpátečnickej.

T: *Hm.*

F: Tak to člověk nerozmluví, to že z toho potom je takovej všelijakej, no ☺

T ☺

F: Ta víra se nedá dirigovat, furt

T: *Hm, to rozhodně ne. No a setkal ses s nějakýma pozitivníma reakcema, třeba?*

F: No, tak že by byly, to nejsou vyloženě negativní, tak pozitivní, negativní, to se asi tak nedá. Jako vždycky mě třeba potěší, když člověk potká někoho z okolí zjistí že je taky věřící...Přišlo mi hrozně fajn, když jsem zjistil že je věřící , jak teďka prostě na vysoký škole tam jsou nějaký kluci dva a jako taky věřící a já nevím...Vždycky když člověk třeba neví, jestli jo nebo ne a pak se dozví že jako jo tak to mi přijde takový jako docela jako pozitivní, jako fajn, ale že by jako někdo zvenčí, jako že, no zvenčí ☺

T: ☺

F: Já jsem jako ateista a ty seš věřící jo, to je hrozně super, to je fantastický, hele hrozně ti to přeju, tak tohleto asi ne úplně, jo.

T: *A negativní?*

F: Tak to já jako nemyslím vyloženě negativní, tak jako nikdo po mě kamenem neházet, že jsem věřící, ale spíš že věděli a že jsou jako zvědavý jak to teda já vysvětluju, jo.

T: *Hm.*

F: Jak je to teda možný, když jseš teda věřící, tak mi tohle prosimtě vysvětli. To jako ne že by nějak negativně, ale spíš že jsou lidi zvědavý, nevědí co od toho očekávat, nebo nevědí co to obnáší, že jo, i když já to třeba taky sám asi líp nevím, no.

T: *Tak asi víš ne, ze svého pohledu.*

F: No tak jo, no, dobře, tak něco vím, ale to stejně člověk nikomu nevysvětlí.

T: *Hmm. To je jasný, no, nepřenositelný...Tak jo, já se tě ještě zeptám, kdybys zkusil shrnout ten vývoj kterým jsi prošel, abych já v tom měla jasno, nebo ty taky...*

F: Shrnout... No tak myslíš jako tu cestu k víře, nebo jak?

T: *Hmm.*

F: Nebo moje názory?

T: *No ten vývoj.*

F: Tak jsem z katolický rodiny, takže to byla samozřejmost, že jsem věřící, pokřtěnej, tak jsem byl věřící, byl jsem pokřtěnej normálně, že jo, okolí všechno křesťanský, katolický, spořádaný, takže nebylo co řešit...Pak najednou třeba člověka něco napadlo, no tak nad tím mávnul rukou a pak už zase třeba tou rukou nemávl, třeba neměl v tom jasno, že jo, pak mi přišla nějaká ta puberta, člověk nějak jako...nevím jestli to třeba nějak bylo na vrub tý puberty, já jsem nikdy nechodil do nějakého křesťanského společenství, takže jako vyloženě nebylo nikde kde bych se bavil s nějakýma vrstevníky a církevníma hodnostářem jako o otázkách víry, jako s vrstevníky jsem se scházel, ale bavili jsme se spolu o jinejch věcech, jako šli jsme spolu třeba na mši, ale nějak že bysme spolu třeba rozebírali nějak ty otázky, tak to ne, že jo. Já kdybych si třeba neotevřel, ale teď když to otevřu tak tomu třeba taky tak úplně nerozumím...

T: *Hmm.*

F: Tak jsem se v tom nějak tak plácal, no, do kostela jsem nechodil, ale stejně jsem tak jako očekával, nebo očekával, tak jako věděl, že bez tý víry to asi nepůjde.

T: *Hmm*

F: Že, to nějak jako k tomu potřebuju, že to tam patří aaa...jako jo, chodil jsem do kostela a to všechno, ale vevnitř jsem pořád jako přemejšlel, hledal, ano hledal, tak bych to vystihl...Tak člověk zkoušel všechno možný, ozkoušel tak jako snažil se nějak vzdělávat, něco si zjistit a ono to nějak nepomáhalo, ale myslím si že jako ten poslední vývoj...Člověk nějak došel k závěru že to asi má smysl, nějak to promyslel...a ty otázky, co třeba řešil už mi teďka neprijdou tak zásadní, a objevuju na tý víře jako jiný věci, jiný jakoby zdroje síly a nebo síly, no tak jako že tam prostě nacházím i jiný věci a

že mě to prostě obohacuje i tak. Takž jsem se jako to rozhodl že do toho půjdu a doufám, že mi to nějak vydrží, protože jak říkám, tak je o to potřeba nějak pečovat o tu víru, no.

T: Tak jo, děkuju za rozhovor.

F: Není zač, doufám, že to k něčemu bude.

☺ smích